

ISSN (print) 2663-2713
ISSN (online) 2663-2721
DOI 10.32999/ksu2663-2713

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**СУДОВА ТА СЛІДЧА ПРАКТИКА
В УКРАЇНІ**

Випуск 9/2019

Херсон-2019

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Сайчин Олександр Сергійович – завідувач кафедри галузевого права Херсонського державного університету, д.ю.н., професор.

Заступники головного редактора:

Стрельцов Євген Львович – завідувач кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», вчений секретар Південного регіонального наукового центру Національної академії Правових наук України, член-кореспондент Національної академії Правових наук України, д.ю.н., доктор теології, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Сотула Олександр Сергійович – професор кафедри галузевого права Херсонського державного університету, д.ю.н., професор.

Відповідальний секретар:

Гавловська Аліна Олександрівна – доцент кафедри галузевого права Херсонського державного університету, к.ю.н.

Члени редакційної колегії:

Бевзенко Володимир Михайлович – суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного суду, д.ю.н., професор.

Василяк Дмитро Костянтинівич – суддя Херсонського окружного Адміністративного суду, к.ю.н.

Василяк Костянтин Леонідович – голова Господарського суду Миколаївської області.

Волошин Юрій Олексійович – завідувач кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту Міжнародних відносин Національного авіаційного університету, д.ю.н., професор, Заслужений юрист України.

Галуцько Віра Миколаївна – професор кафедри історії та теорії національного і міжнародного права Херсонського державного університету, д.ю.н., доцент.

Закурін Микола Костянтинівич – суддя Господарського суду Херсонської області, к.ю.н., доцент.

Іванищук Андрія Анатолійовича – професор кафедри галузевого права Херсонського державного університету, д.ю.н., доцент.

Коровайко Олександр Іванович – голова Апеляційного суду Херсонської області, д.ю.н.

Кубічек Павол – завідувач кафедри комерційного права Інституту приватного права Пан'європейського університету, д.ю.н., професор (Республіка Словаччина, м. Братислава).

Литвинов Олексій Миколайович – завідувач кафедри кримінального права та кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор.

Лукашевич Віталій Григорович – завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Класичного приватного університету, д.ю.н., професор, Заслужений юрист України.

Маковій Віктор Петрович – завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент.

Мельник Роман Сергійович – професор кафедри адміністративного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, д.ю.н., професор, старший науковий співробітник.

Рябініна Тетяна Кимівна – завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Південно-Західного державного університету, к.ю.н., професор, Заслужений юрист Російської Федерації (Російська Федерація, м. Курськ).

Слінько Сергій Вікторович – професор кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор.

Фріс Павло Львович – завідувач кафедри кримінального права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Шутак Ілля Дмитрович – професор кафедри теорії та історії права Приватного вищого навчального закладу Університету Короля Данила, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України.

**Журнал «Судова та слідча практика в Україні»
є фаховим виданням на підставі Наказу МОН України
№ 1604 від 22.12.2016 року (додаток 9)**

**Науковий журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)**

**Затверджено відповідно до рішення вченої ради
Херсонського державного університету
(протокол від 28 жовтня 2019 р. № 4)**

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія KB 21992-11892P
від 31.03.2016 р. видане Міністерством юстиції України

Офіційний сайт видання: www.ssp-journal.in.ua

ISSN (print) 2663-2713
ISSN (online) 2663-2721

© Херсонський державний університет, 2019
© Оформлення «Видавничий дім «Гельветика», 2019

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОУСТРОЮ ТА СТАТУСУ СУДДІВ

Яворська В. Г. ТЕНДЕНЦІЇ ВНЕСЕННЯ ЗМІН

У ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ..... 5

СЕКЦІЯ 2

ПРАКТИКА РОЗГЛЯДУ СУДАМИ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Гуйван П. Д. ВІДНОВЛЕННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ

В ПРОЦЕСІ СУДДІВСЬКОГО ПРАВЗАСТОСУВАННЯ.....12

СЕКЦІЯ 3

ПРАКТИКА РОЗГЛЯДУ СУДАМИ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Легеца Ю. О. АДМІНІСТРАТИВНИЙ ДОГОВІР ЯК ФОРМА ПУБЛІЧНОГО

УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ.....18

СЕКЦІЯ 4

СЛІДЧА ПРАКТИКА В УКРАЇНІ

Бєлкін Л. М. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ

У ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ.....25

Гусєва В. О. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ ПОТЕРПЛОГО ТА СВІДКА

ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОСЯГАНЬ НА ЖИТТЯ

ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ..... 34

Хлівняк О. М. ОСОБЛИВОСТІ ВИЛУЧЕННЯ ПОЧЕРКОЗНАВЧИХ ОБ'ЄКТІВ

ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ.....41

Циганок С. В. ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРОКУРОРІВ –

ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ.....47

CONTENTS

SECTION 1

CURRENT ISSUES OF THE JUDICIAL SYSTEM AND STATUS OF JUDGES

Yavorskaya V. G. TRENDS TO INSTALL LIBERTIES REGULATION OF THE IMPLEMENTATION OF JUSTICE IN UKRAINE.....	6
--	---

SECTION 2

THE PRACTICE OF LEGAL PROCEEDINGS IN CIVIL CASES

Guyvan P. D. RESTORATION OF THE LIMITATION PERIOD IN THE PROCESS OF JUDICIAL ENFORCEMENT.....	13
---	----

SECTION 3

PRACTICE OF JUDICIAL AFFAIRS ADMINISTRATIVE OFFENSES

Leheza Yu. O. ADMINISTRATIVE AGREEMENT AS A FORM OF PUBLIC GOVERNANCE IN THE FIELD OF USE OF NATURAL RESOURCES IN UKRAINE.....	19
--	----

SECTION 4

INVESTIGATIVE PRACTICE IN UKRAINE

Belkin L. M. PROBLEMS OF PROVISION OF LEGITIMACY IN THE ACTIVITIES OF THE PROSECUTOR'S OFFICE OF UKRAINE AT THE PRETRIAL INVESTIGATION.....	25
Guseva V. O. PECULIARITIES OF TESTIMONY OF INTERVIEW OF A VICTIM AND WITNESS DURING THE INVESTIGATION OF THE LAW OF THE LAW ENFORCEMENT OFFICER.....	34
Hlivnyak O. N. FEATURES OF DISCHARGE OF OVERVIEW OF OBJECTS UNDER THE VIEW OF THE SEAT OF EVENTS.....	41
Tsyhanok S. V. PROSECUTOR QUALIFICATION IMPROVEMENT – PROSECUTION OF EFFECTIVE PROSECUTOR'S ACTIVITIES.....	48

СЕКЦІЯ 1 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОУСТРОЮ ТА СТАТУСУ СУДДІВ

УДК 342.56

DOI 10.32999/ksu2663-2713/2019-9-1

ТЕНДЕНЦІЇ ВНЕСЕННЯ ЗМІН У ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Яворська Вікторія Григорівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівський інститут

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
v0673952677@gmail.com
orcid.org/0000-0003-2225-6747

Стаття присвячена актуальній проблемі тенденцій внесення змін у правове регулювання здійснення правосуддя в Україні.

Мета полягає в аналізі змін, які відбулися в системі правосуддя, їх впливу на подальше вдосконалення системи правосуддя.

Під час проведення дослідження для виконання завдань використовувались загальнонаукові та спеціальнонаукові **методи**, зокрема, історичний та герменевтичний методи використано для дослідження тенденцій внесення змін у правове регулювання правосуддя в Україні, метод формальної логіки та системного аналізу для правильності внесення змін до законодавства, метод наукового аналізу, системний метод були використані під час дослідження зв'язків між нормативними актами.

У **результаті** проведеного дослідження висвітлено порушення вимог законотворчої техніки Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2.06.2016 року. Вказано, що спочатку парламент проголосував за і лише після цього схвалив зміни до Конституції (щодо правосуддя). Фактично Закон був ухвалений за дії попередньої редакції Конституції України.

Указом Президента України від 20 травня 2015 року було затверджено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, яка передбачає здійснення реформування у два етапи. Перший полягає в оновленні законодавства, а другий – у системних змінах до Конституції України та комплексній побудові інституційних спроможностей відповідних правових інститутів в Україні.

Висновки. Позитивними тенденціями внесення змін у правове регулювання здійснення правосуддя в Україні відмічаємо адаптацію законодавства про судоустрій до міжнародних вимог, прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про Конституційний Суд України», внесення змін до Конституції України до повноважень Президента України та Верховної Ради України щодо правосуддя, вдосконалення процесуальних кодексів відповідно до міжнародних стандартів, повернення повноважень Верховного Суду, утворення Вищого антикорупційного суду та прийняття Закону України «Про Вищий антикорупційний суд».

Ключові слова: законотворча техніка, верховенство права, правопорядок, Верховний Суд, якість правозастосування.

TRENDS TO INSTALL LIBERTIES REGULATION OF THE IMPLEMENTATION OF JUSTICE IN UKRAINE

Yavorskaya Viktoriya Grigorievna,

Candidate of Legal Science, Associate Professor,
Head of the Department of Law

Lviv Institute

PJSC «HEI “Interregional Academy of Personnel Management”

v0673952677@gmail.com

orcid.org/0000-0003-2225-6747

The article is devoted to the actual problem of trends in changes in the legal regulation of justice in Ukraine.

The **purpose** is to analyse the changes that have occurred in the justice system, their impact on the further improvement of the justice system.

During the research, general and specialized scientific **methods** were used to perform the tasks, in particular, the historical and hermeneutical method was used to study the trends of introducing changes in the legal regulation of justice in Ukraine, the method of formal logic and system analysis for the correctness of amendments to the legislation, the method of scientific analysis, the system method was used in the study of relationships between normative acts.

As a **results** of the study, previously documented violation of the requirements of legislative engineering by the law of Ukraine “About the judiciary and status of judges” from the 2.06.2016 year. It is pointed out that the parliament initially voted for and only after that approved amendments to the Constitution (regarding justice). In fact, the law was adopted for the previous wording of the Constitution of Ukraine.

By the decree of the President of Ukraine of 20 May 2015, the strategy of reforming the judicial system, judicial and allied legal institutes was approved for 2015–2020, which provides for the implementation of reforms in two stages. The first is to update the legislation, and the second one – in systemic changes to the Constitution of Ukraine and complex building of institutional capacities of the respective legal institutions in Ukraine.

Conclusion. Positive trends of amending the legal regulation of the administration of justice in Ukraine mark the adaptation of the legislation on the judiciary to the international requirements, adoption of the law of Ukraine “About the judicial system and status of judges”, “About the High Council of Justice”, “About the Constitutional Court of Ukraine”, amending the Constitution of Ukraine to the powers of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine on justice, improvement of procedural codes in accordance with international standards, return of powers to the Supreme Court, establishment of the Supreme anticorruption court and adoption of the law of Ukraine “About the Supreme anticorruption court”.

Key words: *legitimate technique, supremacy of right, law and order, Supreme Court, quality of law enforcement.*

1. Вступ

Правильна зміна правового регулювання правосуддя має наслідком побудову механізму ефективного захисту прав людини та громадянина в Україні. У зв'язку з цим вбачається необхідність комплексного аналізу чинного законодавства, пошуку правильних тенденцій правового регулювання правосуддя та вирішення низки інших дискусійних питань. Варто проаналізувати якість тенденцій правового регулювання правосуддя в Україні.

Певною мірою зміни у правовому регулюванні правосуддя в Україні відображають якість та зміст судової гілки влади.

Актуальність теми. Важливе значення для сучасної правозастосовної практики в Україні мають позитивні та негативні тенденції внесення змін у правове регулювання правосуддя, які відбуваються протягом десятиліть в Україні. Варто відмітити, що з певними етапами судової реформи, які втілюються у чергових законах або внесенні змін до діючих зако-

нів, посилюється значення та вплив таких нововведень на правосуддя та якість законодавства. Водночас проблема тенденцій внесення змін у правове регулювання правосуддя не знайшла належного відображення у працях українських науковців.

Новизна теми наукового дослідження полягає у комплексному аналізі тенденцій правового регулювання правосуддя в Україні. Визначено, актуальність судової реформи порівняно з пониженням рівня довіри до судів.

Зазначається про суперечність ухвалення Закону «Про судоустрій і статус суддів» вимогам законотворчої техніки. Відмічено позитивне значення прийняття Законів «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про Конституційний Суд України», внесення змін до Конституції України та повноважень Президента України та Верховної Ради України щодо правосуддя, вдосконалення процесуальних кодексів відповідно до міжнародних стандартів, повернення повноважень Верховного Суду, утворення Вищого антикорупційного суду та прийняття Закону «Про Вищий антикорупційний суд».

Мета дослідження полягає в аналізі змін, які відбулися в системі правосуддя, їх впливу на подальше вдосконалення системи правосуддя.

Завдання дослідження полягають у аналізі проблемних аспектів у реформуванні судової гілки влади в Україні, зокрема, утворення Вищого Антикорупційного Суду, значення для правосуддя повернення функцій Верховного Суду, визначення компетенції Пленуму Верховного Суду, можливості адаптації системи правосуддя України до європейських стандартів, пошуку шляхів вдосконалення законодавства, яке врегульовує систему правосуддя. Поряд з цим визначено суперечність в ухваленні Закону «Про судоустрій і статус суддів» вимогам законотворчої техніки, що потребує подальшого наукового дослідження.

Варто відзначити значну кількість публікацій у цій сфері, зокрема М. Поліковського, Д. Аврамишин, М. Ставнійчук, І. Трач, О. Саленко, Л. Ватаманюка,

М. Сірого, Н. Дригваль, В. Монастирської та інших.

Методологія та методи. Під час проведення дослідження використовувались загальнонаукові та спеціальнонаукові методи. Історичний та герменевтичний метод використано для дослідження тенденцій внесення змін у правове регулювання правосуддя. Для аналізу правильності внесення змін до законодавства, яке врегульовує правосуддя, застосовувалися метод формальної логіки та системного аналізу. Метод наукового аналізу використано під час дослідження положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Системний метод був використаний під час дослідження зв'язків між нормативними актами.

2. Результати та дискусії

Проведення реформи правосуддя має відбуватися в період політичної та економічної стабільності у державі. Сучасний етап проведення судової реформи розпочався у 2016 р. з прийняття Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та Закону «Про судоустрій і статус суддів» (нова редакція), які набрали чинності 30 вересня 2016 р. Новели судової реформи спрямовані на забезпечення незалежності судової влади, створення чесного, прозорого, доступного і справедливого суду для всіх громадян. Зазначені закони відкривають реальні конституційно-правові можливості для проведення фундаментальної судової реформи в Україні, заснованої на власному досвіді та європейських стандартах правосуддя (Поліковський, Аврамишин, 2018: 118–122).

3. Актуальність змін у системі правосуддя

Для половини населення (46%) судова реформа є одним з найбільш актуальних завдань. Поряд з цим ще 34% вважають, що наразі є більш актуальні завдання. 11% опитаних вважають, що зараз реформа не на часі. За даними Центру Разумкова, рівень довіри до судів понизився до 11 відсотків. Згідно з індексом верховенства права Всесвітнього проекту правосуддя Україна перебуває на 70 місці зі 102 країн за рівнем утілення

вимог верховенства права (Сучасний етап судової реформи).

4. Порушення вимог законотворчої техніки

Колишній член Венеціанської комісії Марина Ставнійчук звернула увагу на те, що Закон «Про судоустрій і статус суддів» від 2.06.2016 р. був ухвалений усупереч вимогам законотворчої техніки. Адже спочатку парламент проголосував за закон і лише після цього схвалив зміни до Конституції (щодо правосуддя). Фактично Закон був ухвалений за дії попередньої редакції Конституції. Отже, його нововведення суперечили на той момент Основному Закону.

На думку М. Ставнійчук, парламент мав діяти в інший спосіб: спочатку внести зміни до Конституції, дочекатися, доки вони наберуть чинності, і лише після цього розглядати та голосувати за нову редакцію Закону «Про судоустрій і статус суддів» (Семишоцький, 2019).

Попри все, європейські експерти дійшли висновку, що сьогодні результати демонструють позитивну тенденцію в підвищенні рівня професіоналізму, покращенні ефективності та якості судової системи (Вища кваліфікаційна комісія суддів України).

Визнання Конституційним Судом неконституційним Закону «Про судоустрій і статус суддів» був би найбільш правильний шлях, який розставив усе на своїй місця (Ставнійчук, 2019).

5. Пріоритетні напрями реформування судочинства в Україні

Із метою визначення пріоритетних напрямів та упорядкування цього процесу указом Президента України від 20 травня 2015 р. було затверджено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки. Стратегія передбачає здійснення реформування у два етапи. Перший полягає в оновленні законодавства, а другий – у системних змінах до Конституції України та комплексній побудові відповідних правових інститутів (Трач, 2018: 156–159).

Під час зустрічі в Страсбурзі 11 вересня 2017 року українські органи влади звернулися до Ради Європи із запи-

том оцінки виконання судової реформи в Україні. Оцінка здійснювалась в рамках проектів Ради Європи «Підтримка виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини» (Оцінка судової реформи в Україні за період з 2014 до 2018 року, 2019: 1–3). Проект Ради Європи опублікував висновки щодо оцінки реформи за період з 2014 до 2018 року. У документі йдеться про те, що Україна вжила зусиль, спрямованих на приведення судової системи відповідно до принципу верховенства права та зміцнення незалежності судової влади.

Завдяки цьому на законодавчому рівні вдалося виконати близько 90% цілей, передбачених Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів (Рада Європи надала оцінку судовій реформі в Україні).

6. Значення новел законодавства про судоустрій

Вагомою і бажаною зміною в системі призначення суддів стало скасування практики з призначення суддів на п'ятирічний термін (Вища кваліфікаційна комісія суддів України).

Забезпечення суддівської незалежності відповідно до стандартів Ради Європи стало одним із важливих завдань нашої держави (Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні, 2017: 8).

Значна частина науковців притримується позиції, що для нашої держави процес гармонізації законодавства має односторонній характер. Дійсно, в умовах євроінтеграційних прагнень України актуальними завданнями, є вироблення ефективних заходів з усунення недоліків системи судочинства в Україні (Саленко, 2015: 31–32).

Для приведення національного законодавства про судоустрій і статус суддів у відповідність із міжнародними стандартами важливо не лише імплементувати у національне законодавство декларативні положення, а, враховуючи необхідність розв'язання актуальних питань правосуддя, сформувати ефективну законодавчу базу, спрямовану на закріплення належних організаційних основ національної системи судів загальної юрисдикції (Ватаманюк, 2018: 20).

Якісно новий орган суддівського врядування запроваджений Законом України «Про Вищу раду правосуддя», покликаний опікуватися не лише питаннями суддівської кар'єри, але й забезпечувати взаємодію між всіма органами у сфері правосуддя.

Новели щодо Конституційного Суду України імплементовано в однойменному законі від 03.08.2017 року (Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні, 2017: 16–17).

7. Верховний Суд і єдність судової практики

Верховний Суд будь-якої країни – це найвища інстанція, яка встановлює розуміння і дію права. Згідно з соціологічним опитуванням Верховному суду не довіряють 64,9% із загального числа учасників (Сірий).

Про складність трансформації вищого судового органу свідчить факт, що частина суддів Конституційного Суду України не погоджувалися з назвою Верховного Суду (порівняно зі старою назвою було вилучено слово «Україна») (Дригваль, Монастирська, 2018: 26).

Варто зазначити, що в Конституції України переважно всі гілки влади мають слово «Україна» у назві, в тому числі Конституційний Суд України.

Цікавим є зміст норми ч. 2 ст. 46 від 03.10.2017 р. про функції Пленуму Верховного Суду. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» доповнено пунктом 10² такого змісту: за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надає роз'яснення рекомендаційного характеру (Про судоустрій і статус суддів, 2016).

Питання про роль і значення постанов пленумів Верховного Суду було предметом давньої наукової дискусії, яка точилась ще за радянських часів.

Загалом, аналізуючи роз'яснення законодавства, не можна не зауважити, що вони надають суттєву допомогу як суддям, так і сторонам в умовах існування суперечливої законодавчої бази (Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні, 2017).

Перманентно судова реформа триває в країні з 1992 р., тепер при главі

держави працюватиме Комісія з питань правової реформи. Це означає, що на найвищому рівні перейматимуться перебудовою органів правопорядку в комплексі (Довідна, 2019).

8. Висновки

Проаналізувавши зміни, які відбулися в системі правосуддя, а також їх вплив на подальше вдосконалення системи правосуддя можна зробити висновки, що тенденції внесення змін у правове регулювання правосуддя мають позитивні елементи, але загалом певні норми законодавства не позбавлені дискусійного характеру з позицій якості та відповідності юридичній техніці.

Варто зазначити, що позитивними тенденціями внесення змін у правове регулювання правосуддя в Україні є наступні: адаптація законодавства про судоустрій до міжнародних вимог, прийняття Законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про Конституційний Суд України», внесення змін до Конституції України та повноважень Президента України і Верховної Ради України щодо правосуддя, вдосконалення процесуальних кодексів відповідно до міжнародних стандартів, повернення повноважень Верховного Суду, забезпечення Верховним Судом єдності судової практики через функцію Пленуму видання роз'яснень рекомендаційного характеру за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики, утворення Вищого антикорупційного суду та прийняття Закону України «Про Вищий антикорупційний суд». Зміни вплинули на реформування судоустрою та суміжних правових інститутів.

Поряд з цим відмічаємо суперечність в ухваленні Закону «Про судоустрій і статус суддів» вимогам законотворчої техніки. Швидкість прийняття змін до правового регулювання правосуддя не завжди має наслідком ефективність таких норм законодавства.

Крім того, перейменування Верховного Суду України на Верховний Суд вбачається не зовсім обґрунтованим у разі порівняння норм Конституції України, в якій переважно всі гілки влади містять слово

«Україна» у назві, в тому числі Конституційний Суд України.

Таким чином, за загалом позитивних тенденцій внесення змін до правового регулювання правосуддя в Україні, відмічаємо дискусійні проблеми, які потребують подальшого наукового дослідження та вдосконалення законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Поліковський М., Аврамішин Д. Процес судової реформи в Україні: етапи розвитку. *Судова влада в Україні та інших державах: історія та сучасність (аспекти права)*: матеріали Сьомої Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції (м. Львів, 25 травня 2018 р.). Вип. 7. Львів: Ліга-Прес, 2018. С. 118-122.

2. Сучасний етап судової реформи: передумови, ключові події і виклики URL: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/5889> (дата звернення: 25.07.2019)

3. Семишовський Лев. Судову реформу можна анулювати з процедурних підстав. *Закон і бізнес*. 06.07–12.07.2019. URL: https://zib.com.ua/ua/138353-sudovu_reformu_mozhna_anulyuvati_z_procedurnih_pidstav_eksp.html (дата звернення: 25.07.2019)

4. Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Рада Європи оцінила запроваджені в межах судової реформи процедури добору суддів. Оприлюднено новий звіт. 2019. URL: <https://www.vkksu.gov.ua/ua/news/rada-ewropi-pozitivno-ocinila-zaprowadzeni-w-miezach-sudowoi-rieformi-procieduri-doboru-suddiw-opriliudnieno-powij-zwit/> (дата звернення: 25.07.2019)

5. Ставнічук про судову реформу команди Зеленського: КС має всі підстави визнати судову реформу Порошенка неконституційною. URL: <https://ukrnews.com.ua/news/639657-stavnijchuk-pro-sudovu-reformu-komandy-zelenskogo-ks-maye-vsi-pidstavy-vyznaty-sudovu-reformu> (дата звернення: 25.07.2019)

6. Трач І. Реформування судової системи України: нагальна вимога часу. *Судова влада в Україні та інших державах: історія та сучасність (аспекти права)*: матеріали Сьомої Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції (м. Львів, 25 травня 2018 р.). Вип. 7. Львів: Ліга-Прес, 2018. С. 156-159.

7. Оцінка судової реформи в Україні за період з 2014 до 2018 року та відповідність реформи стандартам і рекомендаціям Ради Європи. Проект Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні». Консолідований документ. Квітень 2019 року. 19 с. URL: <https://rm.coe.int> (дата звернення: 25.07.2019)

8. Рада Європи надала оцінку судовій реформі в Україні. URL: <http://www.yur-gazeta.com/golovna/rada-evropi-nadala-ocinku-sudoviy-reformi-v-ukrayini-.html> (дата звернення: 25.07.2019)

9. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні : щорічна доповідь за 2017 рік / Вища рада правосуддя. Київ, 2018. 227 с.

10. Саленко О. В. Гармонізація законодавства України про судоустрій і статус суддів із міжнародними стандартами: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 235 с.

11. Ватаманюк Л. Національне законодавство про судоустрій і статус суддів: проблема практичної реалізації міжнародних стандартів. *Судова влада в Україні та інших державах: історія та сучасність (аспекти права)*: матеріали Сьомої Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції (м. Львів, 25 травня 2018 р.). Вип. 7. Львів: Ліга-Прес, 2018. С. 17-21.

12. Сірий М. Процедура реформування Верховного суду України була ганебною. URL: <https://ukrnews.com.ua/news/640954-protsedura-reformuvannya-verhovnogo-sudu-ukrayiny-bula-ganebnoyu-siryj> (дата звернення: 25.07.2019)

13. Дригваль Н.П., Монастирська В.Ю. Верховний Суд у кримінальному процесі: системна реформа чи проста зміна назви? *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 25–33.

14. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06. 2016. № 1402-VIII URL: <http://www.zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 25.07.2019)

15. Довідна Олена. Ставлення громадян до вітчизняної Феміди покращилося до рівня 2012 року. Куди рухатися далі? *Закон і бізнес*. 29.06–05.07.2019. URL: https://zib.com.ua/ua/138280-stavlennya-gromadyan-do-vitchiznyanoi-femidi-pokraschilosya_.html (дата звернення: 25.07.2019)

REFERENCES:

1. Polikovskiy, M. and Avramyshyn, D. (2018). Protsey sudovoi reformy v Ukraini: etapy rozvytku [Judicial reform process in Ukraine: stages of development]. “*Sudova vlada v Ukraini ta inshykh derzhavakh: istoriia ta suchasnist (aspekty prava)*”: *materialy Somoi Vseukrainskoi naukovo-teoretychnoi internet-konferentsii* – “Judiciary in Ukraine and Other Countries: History and Modernity (*Aspects of Law*)”: *Proceedings of the Seventh All-Ukrainian Scientific-Theoretical Internet Conference*. Lviv, May 25. No. 7. pp. 118–122 [in Ukrainian].

2. *Suchasnyi etap sudovoi reformy: predumovy, kliuchovi podii i vyklyky [The current stage of judicial reform: prerequisites, key events and challenges]* Retrieved from: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/5889> (access date July 25, 2019) [in Ukrainian].

3. Semyshtskyi, L. (2019). Sudovu reformu mozhna anulivaty z protsedurnykh pidstav [Judicial reform can be annulled on procedural grounds]. *Zakon i biznes – Law and business*. Retrieved from: https://zib.com.ua/ua/138353-sudovu_reformu_mozhna_anulyuvati_z_procedurnih_pidstav_eksp.html (access date July 25, 2019). [in Ukrainian].

4. *Vyshcha kvalifikatsiina komisiia suddiv Ukrainy. (2019). Rada Yevropy otsynyla zaprowadzheni v mezhakh sudovoi reformy protsedury doboru suddiv. Opryliudneno novyi zvit [High Qualifications Commission of Judges of Ukraine. The Council of Europe has evaluated the*

judicial selection procedures under judicial reform. A new report has been released]. Retrieved from <https://www.vksu.gov.ua/ua/news/rada-ewropi-pozitivno-ocinila-zaprowadzeni-w-mieczach-sudowoi-rieformi-procieduri-doboru-suddiw-opriliudnieno-nowij-zwit/> (access date July 25, 2019) [in Ukrainian].

5. *Stavniichuk pro sudovu reformu komandy Zelenskoho: KS maie vsi pidstavy vyznaty sudovu reformu Poroshenka nekonstytutsiinoiu* [Stavniichuk on the judicial reform of Zelensky's team: the COP has every reason to declare Poroshenko's judicial reform unconstitutional]. Retrieved from <https://ukranews.com/ua/news/639657-stavniichuk-pro-sudovu-reformu-komandy-zelenskogo-ks-maye-vsi-pidstavy-vyznaty-sudovu-reformu> (access date July 25, 2019) [in Ukrainian].

6. Trach, I. (2018). Reformuvannia sudovoi systemy Ukrainy: nahalna vymoha chasu. [Reforming the judicial system of Ukraine: an urgent requirement of time]. *Sudova vlada v Ukraini ta inshykh derzhavakh: istoriia ta suchasnist (aspekty prava): materialy Somoi Vseukrainskoi naukovo-teoretychnoi internet-konferentsii – Judiciary in Ukraine and Other Countries: History and Modernity (Aspects of Law): Proceedings of the Seventh All-Ukrainian Scientific-Theoretical Internet Conference* (Lviv, May 25). No. 7. pp. 156–159. [in Ukrainian].

7. *Otsinka sudovoi reformy v Ukraini za period z 2014 do 2018 roku ta vidpovidnist reformy standartam i rekomendatsiiam Rady Yevropy (2019), Proekt Rady Yevropy "Pidtrymka vprovadzhenniu sudovoi reformy v Ukraini". Konsolidovanyi document* [Assessment of judicial reform in Ukraine from 2014 to 2018 and compliance with the Council of Europe standards and recommendations. Council of Europe project "Support to the implementation of judicial reform in Ukraine". Consolidated document]. April 2019. 19 p. Retrieved from <https://rm.coe.int> (access date July 25, 2019) [in Ukrainian].

8. *Rada Yevropy nadala otsinku sudovii reformi v Ukraini* [The Council of Europe has evaluated judicial reform in Ukraine]. Retrieved from <http://www.yur-gazeta.com/golovna/rada-evropi-nadala-ocinku-sudoviy-reformi-v-ukrayini-.html> (access date July 25, 2019) [in Ukrainian].

9. Pro stan zabezpechennia nezalezhnosti suddiv v Ukraini (2018) : shchorichna dopovid za 2017 rik / Vyscha rada pravosuddia. [State of Independence of Judges in Ukraine: 2017 Annual Report / High Council of Justice]. Kyiv, 2018. 227 p. [in Ukrainian].

10. Salenko, O.V. (2015). Harmonizatsiia zakonodavstva Ukrainy pro sudoustrii i status suddiv iz mizhnarodnymy standartamy. [Harmonization of Ukrainian legislation on the judiciary and status of judges with international standards] *Candidate's thesis*. 12.00.10. Kyiv National Taras Shevchenko University. [in Ukrainian].

11. Vatamaniuk, L. (2018). Natsionalne zakonodavstvo pro sudoustrii i status suddiv: problema praktychnoi realizatsii mizhnarodnykh standartiv [National legislation on the judiciary and the status of judges: the problem of practical implementation of international standards]. *Sudova vlada v Ukraini ta inshykh derzhavakh: istoriia ta suchasnist (aspekty prava): materialy Somoi Vseukrainskoi naukovo-teoretychnoi internet-konferentsii – Judiciary in Ukraine and Other Countries: History and Modernity (Aspects of Law): Proceedings of the Seventh All-Ukrainian Scientific-Theoretical Internet Conference*. Lviv, March 25. pp. 17–21 [in Ukrainian].

12. Siryi, M. Protsedura reformuvannia Verkhovnoho sudu Ukrainy bula hanebnoiu [The reform process of the Supreme Court of Ukraine was shameful]. Retrieved from <https://ukranews.com/ua/news/640954-protsedura-reformuvannya-verhovnogo-sudu-ukrayiny-bula-ganebnoyu-siryj> (access date July 25, 2019) [in Ukrainian].

13. Dryhval, N.P. and Monastyrska, V. Yu. (2018). Verkhovnyi Sud u kryminalnomu protsesi: systemna reforma chy prosta zmiana nazvy? [The Supreme Court in criminal proceedings: systemic reform or a simple name change?] *Visnyk kryminalnoho sudochynstva – Bulletin of criminal proceedings*. Vol. 2. Pp. 25–33. [in Ukrainian].

14. *Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy 2016, № 1402-VIII. [On the Judiciary and Status of Judges: Law of Ukraine of 02.06. 2016. № 1402-VIII]* Retrieved from <http://www.zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (access date July 25, 2019) [in Ukrainian].

15. Dovidna, O. (2019). Stavlennia hromadian do vitchyznianoï Femidy pokrashchylosia do rivnia 2012 roku. Kudy rukhatysia dali? [Citizens' attitudes toward domestic Themis have improved to 2012 levels. Where to go next?] *Zakon i biznes – Law and business*. Retrieved from https://zib.com.ua/ua/138280-stavlennya_gromadyan_do_vitchiznyanoi_femidi_pokraschilosya_.html (access date July 25, 2019) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.07.2019.

The article was received 18 July 2019.

СЕКЦІЯ 2 ПРАКТИКА РОЗГЛЯДУ СУДАМИ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

УДК 347.2/3
DOI 10.32999/ksu2663-2713/2019-9-2

ВІДНОВЛЕННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ В ПРОЦЕСІ СУДДІВСЬКОГО ПРАВЗАСТОСУВАННЯ

Гуйван Петро Дмитрович,
кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України, професор
Полтавський інститут бізнесу
orcid.org/0000-0003-3058-4767

Мета. Ця робота має за мету проведення дослідження актуального питання стосовно нормативного та правозастосовного регулювання захисту порушеного суб'єктивного права особи. В цьому сенсі вельми актуальними є матеріально-правові гарантії того, що право на захист не погашається із впливом позовної давності, якщо це відбулося за поважних причин, а вимоги щодо захисту порушеного права розглядаються судом незалежно від впливу давнісного строку.

Методи. Методологія наукового аналізу полягає у вивченні застосування загальних цивілізаційних засад справедливості в діяльності національної правової системи. В площині судового захисту шляхом застосування компетентним юрисдикційним органом засобів державного примусу подібна позиція проявляється у наданні можливості його отримати, навіть коли носій порушеного права пред'явив позовне домагання після спливу встановленого для цього строку – позовної давності. Основна увага приділена з'ясуванню змісту та сутності обов'язку судового органу оцінити причини пропуску давнісного строку за всіма вимогами управненої особи та у разі визнання причин пропуску позовної давності поважними здійснити повноваження щодо захисту цивільного права.

Результати. В результаті дослідження встановлено, що відновлення давності відбувається не автоматично, а лише після прийняття судом відповідного рішення щодо оцінки поважності невчинення дій з реалізації матеріального права на позов саме упродовж перебігу конкретного давнісного строку. Якщо певна юридично значима обставина негативно вплинула на можливість кредитора звернутися до суду, то цілком справедливо, що відбудеться відновлення позовної давності. В статті аналізуються фактори, що впливають на відновлення позовної давності, які повинні мати об'єктивний характер, що унеможлиблює пред'явлення позову. Розглядається їхня відмінність від тих, що тягнуть зупинення давнісного строку.

Висновки. Автор дійшов висновку, що розглянуті конкретні ситуації, пов'язані з відновленням позовної давності, недостатньо вивчені правовою наукою. Коментований механізм потребує додаткового правового врегулювання, зокрема, під час прийняття судового рішення, яким цивільне право, що порушене, визнане належним певній особі; під час перегляду судового рішення; якщо відповідна заява не подана позивачем; у разі скасування рішення або відновлення дії правочину тощо. Також надані конкретні пропозиції стосовно коригування чинного матеріального законодавства у сфері, яка досліджується.

Ключові слова: відновлення позовної давності, поважність причин пропуску.

RESTORATION OF THE LIMITATION PERIOD IN THE PROCESS OF JUDICIAL ENFORCEMENT

Guyvan Petro Dmytrovych,
Candidate of Law Science,
Honored Lawyer of Ukraine, Professor
Poltava Institute of Business
orcid.org/0000-0003-3058-4767

Purpose. The purpose of this work is to investigate a topical issue regarding the regulatory and enforceable regulation of protection of violated subjective rights of a person. In this sense, the substantive guarantees of the fact that the right to defense is not extinguished with the expiry of the statute of limitations, if it happened for valid reasons, are very relevant, and the claims for the protection of the infringed right are considered by the court irrespective of the expiration of the limitation period.

Methods. The methodology of scientific analysis is to study the application of general civilizational principles of justice in the activities of the national legal system. In the area of judicial protection, such a position is manifested in the possibility of obtaining it by the competent judicial authority by means of the competent judicial authority, even when the holder of the infringed right has filed a claim after the expiration of the statutory limitation period. The focus is on explaining the content and substance of the judicial authority's obligation to assess the reasons for missing the limitation period on all requirements of the managed person and, if the reasons for the limitation period are considered valid, to exercise the authority to protect civil law.

Results. As a result of the research, it was found that the restoration of statute of limitations does not take place automatically, but only after the court has made the appropriate decision to assess the validity of not taking actions to realize a substantive right to a claim during the specific limitation period. If a legally significant circumstance adversely affected the creditor's ability to go to court, it is quite fair that the statute of limitations would be renewed. The article analyzes the factors affecting the recovery of the limitation period, which should be objective in nature, which makes it impossible to file a claim. Consider their difference from those that pull the suspension of the prescription period.

Conclusions. The author concludes that the specific situations related to the restoration of the statute of limitations have not been sufficiently studied in legal science. The commented mechanism requires additional legal regulation, in particular, when adopting a judgment that violates a civil right which is infringed by a certain person; when reviewing a court decision; if the claim is not filed by the claimant; when canceling the decision or resuming the transaction, etc. Specific suggestions were also made regarding adjustments to existing substantive legislation in the area under study.

Key words: *limitation of the claim, validity of the reasons for omission.*

1. Вступ

Керуючись загальними цивілізаційними засадами справедливості, національна правова система намагається всіляко сприяти захистові порушеного суб'єктивного права особи. В площині судового захисту шляхом застосування компетентним юрисдикційним органом засобів державного примусу подібна позиція проявляється у наданні можливості його отримати, навіть коли носій порушеного права пред'явив позовне домагання після спливу встановленого для цього строку – позовної давності. Такий підхід зафіксовано у частині 5 статті 267 Цивільного ко-

дексу України, яка вказує на необхідність судового захисту будь-якого порушеного права за умови поважного пропуску позовної давності. Маємо констатувати, що чинне законодавство має значні прогалини, отже, його практичне застосування має певні проблеми, що підкреслює актуальність дослідження.

З цього слідує, що суд повинен з'ясувати причини пропуску давнісного строку за всіма вимогами управненої особи та у разі визнання причин пропуску позовної давності поважними здійснити повноваження щодо захисту цивільного права. Таким чином, відновлення давності

відбувається не автоматично, а лише після прийняття судом відповідного рішення щодо оцінки поважності невчинення дій з реалізації матеріального права на позов саме упродовж перебігу конкретного давнісного строку. Якщо певна юридично значима обставина негативно вплинула на можливість кредитора звернутися до суду, то цілком справедливо, що відбудеться відновлення позовної давності.

Сьогодні в науці здійснюється винятково загальний аналіз даних питань. Водночас недослідженою залишаються проблематика щодо можливості та необхідності відновлення права на судовий захист у таких специфічних ситуаціях, коли пропуск позовної давності відбувся внаслідок дій суду, в результаті відновлення попередньо неправомірно припиненого права, у разі скасування судового наказу тощо. Таке дослідження в правовій науці не проводилося, воно становить новизну даної роботи. Правовий аналіз даних питань є завданням даної праці. Вказані аспекти застосування досліджуваного інституту мають набути конкретики і надалі отримати відображення у чинному цивільному законодавстві, бо наразі правове регулювання в цій царині значною мірою віддане на відкуп суддівському розсуду. А він, слід визнати, не маючи ніякого нормативного підґрунтя, не може слугувати досягненню одноманітності та визначеності судівництва. Врахування поважних причин та їхнього впливу на пропуск давності під час оформлення доктринальних та правотворчих підходів є метою даної праці.

Методологія проведеного дослідження обрана відповідно до мети задач дослідження, з урахуванням специфічності його об'єкта та предмета. Використані формально-юридичний і порівняльно-правовий методи під час аналізу правових норм національного законодавства щодо регулювання відносин відновлення позовної давності та співставлення відповідного правового механізму з зупиненням давнісного перебігу, а також у разі виявлення проблем регулювання, пов'язаних зі специфікою темпорального впорядкування можливостей реалізації позовного домагання. Також має ви-

користовуватися метод напрацювання загальних механізмів оцінки поважності підстав пропуску позовної давності в конкретних правових ситуаціях.

2. Підстави відновлення давності. Відмінність від її зупинення

Протягом перебігу позовної давності може виникати багато обставин різного характеру, які впливали на здатність позивача захистити своє право в судовому порядку. Але далеко не всі з них повинні кваліфікуватися як такі, що потягли пропуск давнісного строку. Як правильно вказувалося у цивілістичній літературі, у разі відновлення пропущеної позовної давності суттєвим юридичним фактом для застосування судом положень відповідної норми є поважність причин її пропуску, а оскільки переліку таких обставин закон не містить і за зрозумілими причинами не може містити, йдеться про використання судом своїх дискреційних повноважень шляхом приведення в дію правової норми так званих бланкетних юридичних фактів (Красавчиков, 1950: 6). Проте, на відміну від загальноновживаної бланкетності, в такому випадку прийняті до уваги судом обставини є такими лише з огляду на відповідну суб'єктивну їх оцінку правозастосовним органом. Таким чином, стаття 267 ЦКУ відсилає не до конкретних положень іншого акту, а до абстрактного кола факторів, що можуть вплинути на можливість особи своєчасно реалізувати своє право на судовий захист. Ці фактори підлягають оцінці з різних боків, в тому числі і щодо впливу їх тривалості на пропуск давнісного строку.

Фактори, що впливають на відновлення позовної давності, як і при її зупиненні, повинні мати об'єктивний характер, що унеможливорює пред'явлення позову. Але, на відміну від тих, що тягнуть зупинення давнісного строку, вказані обставини не входять до переліку, передбаченого законом. Тому їх поважність має оцінювати правозастосовний орган, і лише після цього вони набувають практичного значення. Вони можуть не мати надзвичайного характеру, не входять до вичерпного законодавчо встановленого переліку, але все ж перешкоджають пред'явленню позову. При цьому визнання їх судом поважними

залежить від конкретних ситуативних факторів. Зокрема, поважною обставиною може бути прийняття судового рішення, яким цивільне право, що порушене, визнане належним певній особі. Наприклад, між сторонами розглядався спір про право власності на окреме нерухоме майно. Пред'явити вимоги до третіх осіб про захист права власності чи про виконання зобов'язань, що виникли з реалізації повноважень власника, можна лише тоді, коли саме право власності буде встановленим. За час розгляду судового спору про право власності перебіг позовної давності за вимогами до третіх осіб, що витікають з права власності, може скінчитися. Отже, прийняття відповідного судового рішення є підставою для відновлення позовної давності у разі подачі позову власником майна до осіб, що порушують це право чи неналежно виконують зобов'язання щодо даного майна (Гуйван, 2012: 361–362).

Як бачимо, законодавство України надає судовим органам можливість відновлення позовної давності, якщо причини її пропуску будуть визнані поважними. При цьому слід зазначити, що насправді відновлюється не певний строк, а можливість судового захисту порушеного права, незважаючи на неналежну реалізацію позовного домагання – несвоєчасне пред'явлення позову і припинення матеріального права на позов у зв'язку з цим. В цьому і полягає головна відмінність між відновленням давності (повторимо, це умовна назва цього явища) і судовим визнанням давності такою, що не спливла. В літературі вказувалося, що відновлення давнісного строку є правом суду, а не його обов'язком (Головко, 1953: 14). Проте норма закону вказує: за таких умов порушене право підлягає захисту. Фраза «підлягає захисту» не залишає можливості для подвійного тлумачення змісту цієї норми: правозастосовний орган повинен відновити можливість захисту права. Автори коментованої теорії помилково зводять відновлення права на захист до повноваження суду щодо оцінки поважності обставин, що потягли пропуск давнісного строку. Суд може визнати їх такими, а може й не зробити цього. Від результату оцінки дійсно залежить можливість від-

новлення, проте, якщо обставини є поважними, юрисдикційний орган не вправі залишити порушене суб'єктивне право без захисту. Звідси висновок: суд не тільки може, але й зобов'язаний захистити цивільне право, щодо якого з поважних причин збіг давнісний строк. Позиція про те, що захист порушеного права у разі поважного пропуску позовної давності є обов'язком юрисдикційного органу, здавна має місце в нашій цивілістичній літературі (Ринг, 1964: 21).

3. Чинники, що впливають на поважність пропуску давності

Важливим є фактор оцінки поважності пропуску давнісного строку з урахуванням суб'єктного складу учасників провадження. За усталеною практикою судівництва абсолютно безпідставним слід вважати судовий захист порушеного права після спливу давнісного строку в зв'язку з тим, що особа, котра уповноважена пред'явити позовну вимогу в інтересах іншого суб'єкта, несвоєчасно отримала інформацію про порушення. З огляду на викладене такою, що не ґрунтується на законі, слід визнати ухвалу господарського суду Сумської області по справі №9/160-10 від 20 жовтня 2010 р., в якій позовна давність була відновлена з огляду на те, що орган прокуратури, котрий пред'явив позов в інтересах позивача – Фонду державного майна України, дізнався про порушення з запізненням (рішення суду, 2010). При цьому сторона спору знала про дане порушення від моменту його вчинення. Подібного роду винятки з загального правила про застосування позовної давності, як ще сто п'ятдесят років тому влучно відмітив І.Є. Енгельман, лише збільшують несправедливість і нерівномірність закону про давність (Енгельман, 2003: 468).

Оскільки закон не встановлює переліку поважних для відновлення давнісного строку обставин, залишаються побоювання, що без нормативного визначення відповідних критеріїв є досить широка можливість для судових помилок чи зловживань в цьому питанні. Якщо не встановлювати законодавчих меж визначення поважності причин пропуску та їх вплив на сплив давності, то, можливо, певним регулятором має стати інститут

перегляду судових рішень. Отже, окремого дослідження потребує такий аспект коментованої проблематики: чи вправі наступна судова інстанція вирішувати питання про поважність причин пропуску позовної давності, коли це питання не було предметом розгляду суду першої інстанції, або він дійшов з цього питання неправильних висновків? На дане питання можна відповісти так. Якщо в матеріалах справи були докази, що дозволяли оцінити поважність такого пропуску, їхня неоцінка або неналежна оцінка є неправомірною. Оскільки вагомість доказів є поняттям суб'єктивним, вважаємо доцільним, навіть якщо суд не відновив давність, зробити в мотивувальній частині рішення запис на кшталт «суд, оцінивши наявні у справі докази, не встановив підстав для відновлення позовної давності». Однак суд вищої інстанції не може визнати строк пропущеним і на цій підставі відмовити в позові, якщо надані позивачем докази поважності пропуску позовного строку взагалі не обговорювалися, відтак не досліджувалися.

Тож актуальним є питання про можливість скасування судового рішення з мотивів неправильного відновлення позовної давності і незаконного захисту цивільного права, яке вже втратило примусову здатність. Власне кажучи, підставою для скасування судового рішення може, зокрема, бути неповне з'ясування обставин, що мають значення для справи або порушення норм матеріального права. Отже, вищий суд вправі оцінювати законність рішення, як з огляду на правомірність оцінки поважності підстав пропуску давності не лише у разі її відновлення, а й тоді, коли у подібному відновленні позовної давності було відмовлено. Якщо відновлення позовної давності здійснено судом у результаті неповного з'ясування обставин, що мають значення для справи, то це, звісно, є підставою для скасування такого рішення. Якщо ж обставини, що послугували для відновлення строку, всебічно вивчені судом, але юрисдикційний орган неправильно їх оцінив, можемо вести мову про можливість скасування рішення з посиланням на порушення норм матеріального права.

Так, суди першої, апеляційної та касаційної інстанцій по-різному кваліфікували поважність причин пропуску позивачем позовної давності у спорі між дочірнім підприємством «Райз-Інвест» та відкритим акціонерним товариством «Славутський солодовий завод» (відповідач) про стягнення 241 692 грн. пені за прострочення оплати продукції. Зрештою, реалізуючи свої процесуальні повноваження, Верховний Суд України надав іншу оцінку причинам пропуску давнісного строку, ніж це зробив касаційний суд, і скасував постанову останнього № 02-7/25-94/1138 від 27 червня 2001 р., якою обґрунтовувалась їх поважність (Постанова ВСУ, 2003). З урахуванням викладеного ми не можемо підтримати висловлену в літературі позицію, за якою, якщо місцевий суд визнав з урахуванням наданих йому доказів причини пропуску позовної давності поважними, то вищий суд не може переоцінювати дані обставини та визнавати пропуск неповажним (Вострикова, 2000: 138). Детальний аналіз судового рішення стосовно поновлення давнісного строку щодо невідповідності його зібраним у справі фактам судом вищої інстанції сприяє практичній реалізації засад законності та справедливості щодо суб'єктивного права особи.

Та за будь-яких обставин відновлення позовної давності не впливає на її перебіг і в цьому суттєво відрізняється від зупинення чи переривання строку. Важливо те, що відновлюється давність, яка вже закінчилася. Суд своїм рішенням не може відновити перебіг позовної давності, тобто встановити інші, ніж це передбачено законом, терміни її початку та закінчення. Проте вітчизняні правозастосовчі акти іноді розглядають можливість правового захисту після збігу давнісного строку як подовження позовної давності. Таке тлумачення положень законодавства за нинішнього стану його формулювання не є правомірним, воно не передбачає подовження строку, що вже сплив.

4. Висновки

З огляду на об'єктивну необхідність використання суддівського розсуду під час оцінки фактичного матеріалу у спра-

ві, вважаємо недоцільним форсувати питання щодо детальної регламентації в актах законодавства правових підстав для відновлення позовної давності. Адже і в межах такої конкретизації не виключені суб'єктивні тлумачення судових органів, а з іншого боку, може виявитися незадоволеним клопотання про відновлення позовної давності, заявлене з дійсно поважних підстав, але таких, що виходять за межі регламентованих.

Разом з тим недоцільним є надання правозастосовному органу занадто широких дискреційних повноважень щодо визнання поважності причин пропуску позовної давності. Попри широкий спектр чинників, що визначають критерії поважності, дане визначення не може бути розмитим та суб'єктивним. Не правильним вважаємо і прийняття рішення про відновлення давності, навіть за наявності поважності причин її пропуску, але без урахування інших темпоральних проявів. Так, слід нормативно визначити проміжок часу до закінчення позовної давності, протягом якого поважна причина призводить до відновлення строку. Якщо від часу припинення дії реальної обставини, що перешкоджала особі реалізувати своє матеріальне право на позов, пройшов достатній проміжок часу, у відновленні позовної давності має бути відмовлено. Вбачається, що подібним періодом може бути час, протягом якого особа реально могла б підготувати, обґрунтувати та пред'явити позовну заяву. На нашу думку, таким строком мають бути останні два місяці до закінчення позовної давності. Отже, якщо протягом останніх двох місяців давнісного строку не існувало поважних обставин, що перешкоджали пред'явленню позову, цей строк відновлюватися не повинен.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Красавчиков О.А. Теория юридических фактов в советском гражданском праве : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Свердловск, 1950. 14 с.
2. Гуйван П.Д. Позовна давність : монографія. Харків : Право, 2012. 448 с.
3. Головкин А.А. Действие исковой давности в советском гражданском праве : автореф. дис. .... канд. юрид. наук. Харьков, 1953. 14 с.

4. Ринг М.П. Исковая давность в новом Гражданском кодексе РСФСР. *Советская юстиция*. 1964. № 19. С. 18–23.

5. Справа № 9/160-10. Архів господарського суду Сумської області за 2010 рік.

6. Энгельман И.Е. О давности по русскому гражданскому праву. Историко-догматическое исследование. Москва : Статут, 2003. 511 с.

7. Постанова Верховного Суду України від 11 березня 2002 р. по справі за позовом Дочірнього підприємства «Райз-Інвест» до Відкритого акціонерного товариства «Славутський солодовий завод» про стягнення коштів. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 3. С. 25–26.

8. Вострикова Л.Г. Сроки осуществления защиты гражданских прав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2000. 159 с.

REFERENCES:

1. Krasavchikov, O.A. (1950). *Teoriya yuridicheskikh faktov v sovetskom grazhdanskom prave* [The theory of legal facts in Soviet civil law]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Sverdlovsk, 14 p. [in Russian].
2. Guyvan, P.D. (2012). *Pozovna davnist*. [Limitation of actions]. *Monohrafiia*. Kharkiv : Pravo, 448 p. [in Ukrainian].
3. Golovko, A.A. (1953). *Deystvie iskovoy davnosti v sovetskom grazhdanskom prave*. [The effect of the statute of limitations in Soviet civil law]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kharkov, 14 p. [in Russian].
4. Ring, M.P. (1964). *Iskovaya davnost v novom Grazhdanskom kodekse RSFSR*. [Statute of limitations in the new Civil Code of the RSFSR]. *Sovetskaya yustitsiya – Soviet justice*. № 19. P. 18–23. [in Russian].
5. Sправа №9/160-10. *Arkhiv hospodarskoho sudu Sums'koi oblasti za 2010 rik*. [Case number 9/160-10. Archive to the state court Sumy region for 2010]. [in Ukrainian].
6. Engelman, I.E. (2003). *O davnosti po russkomu grazhdanskomu pravu. Istoriko-dogmaticheskoe issledovanie*. [On the limitation on Russian civil law. Historical and dogmatic study]. Moscow : Statut, 2003. 511 p. [in Russian].
7. *Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 11 bereznia 2002 r. po spravi za pozovom Dochirnoho pidpriemstva "Raiz-Invest" do Vidkrytoho aktsionernoho tovarystva "Slavutskyyi solodovy zavod" pro stiahnennia koshtiv*. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*. [Decrees to the Supreme Court of Ukraine dated March 11, 2002 by reference for the posture of the Rais-Invest subsidiary subsidiary company to the Slavuta Solodovy Zavod about stighennya koshtiv]. *Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*. (2003). №3. P. 25–26. [in Ukrainian].
8. Vostrikova, L.G. (2000). *Sroki osuschestvleniya zaschityi grazhdanskih prav* [The timing of the protection of civil rights]. *Candidate's thesis*. 12.00.03. Moscow, 159 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 22.07.2019.
The article was received 22 July 2019.

СЕКЦІЯ 3 ПРАКТИКА РОЗГЛЯДУ СУДАМИ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

УДК 342.9+349.6+553.3/9

DOI 10.32999/ksu2663-2713/2019-9-3

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ДОГОВІР ЯК ФОРМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Легеза Юлія Олександрівна,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
legezajul@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4896-3178?lang=en

Мета – визначення сутності адміністративного договору як форми публічного управління у сфері використання природних ресурсів в Україні.

Методи – аналіз, синтез, порівняльно-правовий, соціологічний.

Результати. У науковій статті автором визначено, що адміністративний договір у сфері використання природних ресурсів є унікальною формою публічного управління, яка здатна вирішити конкретні завдання, що стоять перед суб'єктом управління, набуваючи таким чином ознак індивідуального акта управління, однак при цьому допускає застосування можливості досягнення домовленості, зберігаючи принцип диспозитивності, притаманний договору. За своєю сутністю адміністративний договір як форма публічного управління є зовнішньою формою діяльності суб'єкта публічного управління. Підкреслено, що адміністративний договір є різновидом адміністративно-процесуального провадження у сфері публічного управління. Наголошено, що усунення існуючих розбіжностей у розумінні адміністративно-правових форм публічного управління вимагає встановлення законодавчого визначення категорії нормативно-правових актів та категорії адміністративних договорів. Автором здійснено класифікацію адміністративних договорів у сфері використання та охорони природних ресурсів. Встановлено, що активізація впровадження адміністративних договорів у сфері використання природних ресурсів є тією формою публічного управління, що здатна позитивно вплинути на практичне вирішення таких проблем, як дублювання повноважень суб'єктів публічного загальнонаціонального та регіонального управління та підвищення ефективності надання публічних послуг. Обґрунтовано, що метою застосування адміністративних договорів у сфері використання природних ресурсів є сприяння забезпеченню відкритості влади і співучасті громадян в управлінні; забезпеченню високої якості публічних послуг; постійному розвитку системи управління громадою тощо, що стає можливим завдяки інтенсифікації процесу впровадження форм електронного врядування, вирішення регіональних природоресурсних проблем.

Висновки. В ході здійсненого дослідження доведено, що відносини з публічного управління у сфері укладення адміністративних договорів з використання природних ресурсів належать переважно до галузі адміністративно-екологічного регулювання, тому що відносини між учасниками таких договірних відносин базуються передусім на засадах субординації та підпорядкування, а не координації та юридичної рівності. Встановлено, що адміністративний договір є унікальною формою публічного управління, яка здатна вирішити конкретні завдання, що стоять перед суб'єктом управління, набуваючи таким чином ознак індивідуального акта управління, однак при цьому допускаючи застосування можливості досягнення домовленості, зберігаючи принцип диспозитивності, притаманний договору.

Ключові слова: адміністративний договір, природні ресурси, публічне управління, форма.

ADMINISTRATIVE AGREEMENT AS A FORM OF PUBLIC GOVERNANCE IN THE FIELD OF USE OF NATURAL RESOURCES IN UKRAINE

Leheza Yulia Oleksandrivna,

Doctor of Law, Associate Professor,

Professor at the Department of Civil, Economic and Environmental Law

National Technical University "Dnipro Polytechnic"

legezajul@gmail.com

orcid.org/0000-0002-4896-3178?lang=en

The purpose is to determine the nature of the administrative contract as a form of public administration in the use of natural resources in Ukraine.

Methods – analysis, synthesis, comparative law, sociological.

Results. In the scientific article the author determined that an administrative contract in the field of natural resources use is a unique form of public management, which is able to solve specific tasks facing the management entity, thus acquiring the characteristics of an individual act of management, but at the same time allows the possibility of reaching an agreement, maintaining the principle of dispositiveness inherent in the contract. By its nature, an administrative contract as a form of public administration is an external form of activity of a public administration entity. It is emphasized that the administrative contract is a type of administrative and procedural procedure in the field of public administration. It is emphasized that eliminating the existing differences in the understanding of administrative and legal forms of public administration requires establishing a legislative definition of the category of legal acts and the category of administrative contracts. The author classifies administrative contracts in the field of use and protection of natural resources. It is established that the intensification of the implementation of administrative contracts in the field of the use of natural resources is a form of public administration that can positively influence the practical solution of such problems as the duplication of powers of public entities of national and regional management and improving the efficiency of public services. It is substantiated that the purpose of applying administrative contracts in the field of natural resources use is to promote openness of power and participation of citizens in government; ensuring high quality of public services; continuous development of the community management system, etc., which is made possible by the intensification of the process of implementation of forms of e-government, the solution of regional environmental resources.

Conclusions. In the course of the conducted research it is proved that relations on public management in the sphere of concluding administrative contracts on the use of natural resources belong mainly to the field of administrative and environmental regulation, since the relations between the parties to such contractual relations are based primarily on the principles of subordination and subordination, not coordination and legal equality. It is established that an administrative contract is a unique form of public administration that is able to solve specific tasks facing the management entity, thus acquiring the characteristics of an individual act of management, while still allowing the possibility of reaching an agreement, while maintaining the principle of dispositiveness inherent in the contract.

Key words: *administrative contract, natural resources, public administration, form.*

1. Вступ

Особливе місце у системі форм публічного управління у сфері використання природних ресурсів посідають адміністративні договори.

З моменту проголошення незалежності в Україні особливої соціальної гостроти набуває питання трансформації економічних, політичних, соціальних відносин.

Актуалізація ролі адміністративних договорів зумовлена не лише посиленням

ролі договірних засад у публічно-правових відносинах і розвитком адміністративного права, а й підвищенням значення публічного права в регулюванні суспільних відносин. Адміністративному договору відведено самостійне місце в системі публічно-правових договорів.

Стан наукової розробки проблеми характеризується тим, що, незважаючи на наявність численних фундаментальних досліджень формування і розвитку

законодавства з питань використання природних ресурсів, зокрема В.І. Андрейцева, А.П. Гетьмана, Р.С. Кіріна, В.В. Костицького, В.А. Зуєва, П.М. Рабінювича, Ю.С. Шемшученка та інших, які стосуються еколого-правових проблем, питання адміністративно-правового регулювання використання природних ресурсів залишаються розробленими недостатньо.

Метою статті є визначення сутності адміністративного договору як форми механізму публічного управління у сфері використання природних ресурсів.

2. Сутність та види адміністративних договорів

Адміністративний договір, на наше переконання, може стати тією перспективною формою публічного управління у сфері використання природних ресурсів, яка дозволить вирішити проблеми розмежування компетенції, дублювання повноважень органів місцевого самоврядування та органів державної влади, підвищити ефективність взаємодії громадськості та суб'єктів публічної адміністрації з питань забезпечення раціонального використання природних ресурсів в Україні.

М.С. Міхровська виділяє такі види адміністративних договорів:

- договори між місцевим органом виконавчої влади та органом місцевого самоврядування щодо здійснення спільних програм, створення спільних органів та організацій;

- договори між центральним органом виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом, та центральним чи місцевим органом виконавчої влади чи державним підприємством, установою, організацією про передачу функцій щодо розміщення замовлень на поставку матеріальних цінностей до державного резерву (Климкин, 2005: 60–61);

- договори між територіальними громадами сіл, селищ, міст, районів у містах або відповідними органами місцевого самоврядування щодо об'єднання на праві спільної власності комунальних об'єктів, а також коштів місцевих бюджетів;

- угоди за участю органів державної влади, що укладаються на державному,

галузевому, регіональному рівнях на підставі Закону України «Про колективні договори та угоди» (Авер'янов, 2011: 18);

- договори між органами місцевого самоврядування про перерозподіл повноважень і власних бюджетних коштів;

- договори між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади щодо розмежування та делегування повноважень і предметів ведення (Модельный экологический кодекс..., 2006: 104).

Відносини з публічного управління у сфері укладення адміністративних договорів з використання природних ресурсів належать переважно до галузі адміністративно-екологічного регулювання, тому що відносини між учасниками таких договірних відносин базуються передусім на засадах субординації та підпорядкування, а не координації та юридичної рівності.

На думку прихильників теорії публічно-правових договорів, їх застосування є особливо актуальним для природоресурсного права, предметна чистота та галузева самостійність якого базується на інститутах, що акумулюють у собі одночасно публічні і приватні елементи (Хаустов, 2006: 47–55).

Використання конструкції адміністративного договору дозволяє вирішити проблему забезпечення домінування публічного інтересу над приватним.

Для адміністративних договорів характерною є участь суб'єкта владних повноважень як однієї зі сторін правовідносин (публічно-правовий характер), а також збереження добровільної згоди іншої сторони на укладення такого договору (приватноправовий характер).

Застосування адміністративних договорів пов'язується із впровадженням державою їх типової форми, що передусім захищає від бюрократизації процесу укладення договору, а також є одним зі способів мінімізації корупційних ризиків, що виникають у сфері публічного управління з використання природних ресурсів.

Так, законодавством України встановлено типові форми договору оренди землі (Про затвердження Типового

договору..., 2004), договору оренди водних об'єктів (Про затвердження Типового договору..., 2013). Окрім того, законодавством встановлюється і спеціальний порядок укладення таких договорів. Наприклад, наказом Мінприроди України від 05.02.2013 р. № 40 визначено порядок реєстрації проектів угоди про розподіл продукції та державної реєстрації угоди про розподіл продукції, що застосовується у сфері надрокористування (Про затвердження Порядку реєстрації..., 2013).

3. Реалізація адміністративних договорів у сфері використання природних ресурсів

Застосування конструкції адміністративного договору ускладнюється відсутністю єдиного комплексного наукового та практичного підходу до визначення його сутності, особливостей реалізації, критеріїв відмежування від цивільно-правових договорів з використання природних ресурсів.

Адміністративний договір може розглядатися як юридичний факт, право-відношення, документ, вид договору, джерело права, засіб індивідуального регулювання, форма, результат, акт державного управління. Попередня редакція КАС України визначала адміністративний договір як дво- або багатосторонню угоду, зміст якої складають права і обов'язки сторін, що впливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією зі сторін угоди (п. 14 ст. 3 КАС України) (Кодекс адміністративного судочинства..., 2005).

Відповідно до редакції КАС України від 15 грудня 2017 року адміністративний договір – це «спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону: а) для розмежування компетенції чи визначення порядку взаємодії між суб'єктами владних повноважень; б) для делегування публічно-владних управлінських функцій;

в) для перерозподілу або об'єднання бюджетних коштів у випадках, визначених законом; г) замість видання індивідуального акта; г') для врегулювання питань надання адміністративних послуг (п. 16 ч. 1 ст. 4 КАС України) (Кодекс адміністративного судочинства..., 2005).

Таким чином, чинним законодавством визначено, що адміністративний договір належить до групи актів публічного управління, з чим необхідно погодитися.

Адміністративні договори у сфері використання природних ресурсів виникають на підставі попередньо отриманих дозвільних документів.

Фундаментальний підхід до вирішення проблем договірної регулювання у сфері використання природних ресурсів запропоновано у докторській дисертації Н.Р. Кобецької (Кобецька, 2016).

Дослідниця в ході проведеного дослідження доходить висновку про наявність особливої правової конструкції – природоресурсного договору адміністративного характеру. У такому аспекті можна характеризувати договори оренди водних об'єктів, договори довгострокового тимчасового користування лісами, угоди про розподіл продукції як природоресурсні договори з переважанням цивільно-правових елементів, а, наприклад, угоду про умови користування надрами – як природоресурсний договір адміністративного характеру, який виступає «формою регулювання відносин використання природних ресурсів, у яких поєднані приватні і публічні елементи, зумовлені необхідністю захисту публічних екологічних інтересів, а також норм різної галузевої належності на основі природоресурсної специфіки» (Кобецька, 2016: 331).

Найбільш неоднозначною формою адміністративних договорів у сфері використання надр є угоди (договори) про умови користування надрами, які є додатком до спеціальних дозволів на використання надр. Наприклад, у 2015 р. (наказ Держгеонадр України від 13.02.2015 р. № 16 було затверджено вісім таких примірних угод про умови користування надрами з метою: 1) будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин,

у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод; 2) видобування вуглеводнів; 3) ВКК; 4) геологічного вивчення родовищ корисних копалин; 5) геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки РКК; 6) геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки вуглеводнів; 7) створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади тощо); 8) геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки родовищ, з подальшим видобуванням нафти, газу (промислова розробка родовищ). Угоду про умови користування надрами Р.С. Кірін відносить до документів дозвільного характеру, тобто до адміністративних актів (Кірін, 2016: 280).

Д.В. Лазаренко визначає адміністративні договори у сфері використання природних ресурсів як правозастосовний акт органів публічної адміністрації у сфері використання природних ресурсів, розмежування та фіксування прав та обов'язків сторін користування природних ресурсів (Лазаренко, 2016: 98–99). Такий підхід, запропонований вченим, суперечить сутності адміністративного договору; як відомо, правозастосовний акт розуміється як одностороннє рішення органу, тоді як адміністративний договір – навіть з урахуванням відносин субординації та підпорядкування, що складаються між його сторонами, про що йшлося вище, – передбачає добровільну згоду на його укладення обох сторін. Саме тому, на наш погляд, це визначення не може бути прийнятним для визначення форм публічного управління.

4. Висновки

Отже, підсумовуючи розгляд особливостей адміністративного договору, зазначимо, що він є унікальною формою публічного управління, яка здатна вирішити конкретні завдання, що стоять перед суб'єктом управління, набуваючи

таким чином ознак індивідуального акта управління, однак при цьому допускає застосування можливості досягнення домовленості, зберігаючи принцип диспозитивності, притаманний договору.

Здійснюючи пошук відповіді на питання про визначення сутності адміністративних договорів як форми публічного управління, необхідно враховувати, що адміністративний договір, безумовно, є зовнішньою формою діяльності суб'єкта публічного управління. При цьому виявляється хибним підхід, запропонований Ю.Н. Старилловим, який зазначає, що адміністративний договір є різновидом адміністративно-процесуального провадження у сфері публічного управління (Стариллов, 1997: 42–43).

Усунення існуючих розбіжностей у розумінні адміністративно-правових форм публічного управління вимагає встановлення законодавчого визначення категорії нормативно-правових актів та категорії адміністративних договорів.

При цьому адміністративні договори у сфері використання природних ресурсів є тією унікальною формою, що здатна позитивно вплинути на практичне вирішення таких проблем, як дублювання повноважень суб'єктів публічного загальнонаціонального та регіонального управління та підвищення ефективності надання публічних послуг.

До організаційних форм публічного управління у сфері використання природних ресурсів належать рекомендаційні рішення, що виробляються у процесі проведення науково-практичних заходів, конференцій, симпозіумів, громадських обговорень.

Отже, публічне управління у сфері використання природних ресурсів в Україні має реалізовуватися з урахуванням положень Концепції публічного урядування, сприяти забезпеченню відкритості влади і співучасті громадян в управлінні; забезпеченню високої якості публічних послуг; постійному розвитку системи управління громадою тощо, що стає можливим завдяки інтенсифікації процесу впровадження форм електронного врядування, вирішення регіональних природоресурсних проблем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Климкин С. Законодательство РК необходимо совершенствовать. Юрист. 2005. № 2. URL: <https://journal.zakon.kz/203619-zakonodatelstvo-rk-neobkhodimo.html> (дата звернення: 27.07.2019).
2. Авер'янов В. Понятійно-термінологічні новели Кодексу адміністративного судочинства України: дискусійні проблеми. *Право України*. 2011. № 4. С. 12–38
3. Модельный экологический кодекс для государств-участников Содружества Независимых Государств Модельный экологический кодекс для государств-участников Содружества Независимых Государств : Постановление Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ № 27-8 от 16.11.2006 г. *Законодавство України: офіц. сайт*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_g03/print (дата звернення: 27.07.2019).
4. Хаустов Д.В. Публично-правовой договор в природоресурсном праве: отличительные признаки. *Вестн. Моск. ун-та* : сер. 11. Право. 2006. № 1. С. 45–61.
5. Про затвердження Типового договору оренди землі : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2004 р. № 220. *Офіційний вісник України*. 2004. № 9. С. 30. Ст. 527.
6. Про затвердження Типового договору оренди водних об'єктів : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.05.2013 р. № 420. *Офіційний вісник України*. 2013. № 47. С. 31. Ст. 1692.
7. Про затвердження Порядку реєстрації проектів угоди про розподіл продукції та державної реєстрації угоди про розподіл продукції : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 05.02.2013 р. № 40. *Офіційний вісник України*. 2013. № 18. С. 55. Ст. 622.
8. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
9. Кобецька Н.Р. Дозвільне та договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Київ : Нац. Академія наук України ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2016. 424 с.
10. Про затвердження примірних угод про умови користування надрами та надання права підпису : Наказ Держгеонадр від 13.02.2015 р. № 16. *Державна служба геології та надр України : офіц. сайт*. URL: <http://www.geo.gov.ua/site-v1/otrymannya-spetsdozvoliv-bez-provedennya-auksionu.html> (дата звернення: 27.07.2019).
11. Кірін Р.С. Кодифікація законодавства про надра : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Київ : Нац. Академія наук України, Ін-т економіко-правових досліджень, 2016. 374 с.
12. Лазоренко Д.В. Адміністративно-правове регулювання використання природних ресурсів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2014. 233 с.

13. Стариков Ю.Н. Административный договор : опыт законодательного регулирования в Германии. *Государство и право*. 1996. № 12. С. 42–43.

REFERENCES:

1. Klimkin, S. (2005) Zakonodatelstvo RK neobkhodimo sovershenstvovat. [The legislation of the Republic of Kazakhstan needs to be improved]. *Yuryst – Lawyer*. № 2. Retrieved from <https://journal.zakon.kz/203619-zakonodatelstvo-rk-neobkhodimo.html>. (date of access 27.07.2019) [in Russian].
2. Averyanov, V. (2011) Poniatiino-terminolohichni novely Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: diskusiini problemy. [Conceptual and terminological novelties of the Code of Administrative Judiciary of Ukraine: discussion problems]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*. № 4. P. 12–38 [in Ukrainian].
3. Model'nyj jekologicheskij kodeks dlja gosudarstv-uchastnikov Sodruzhestva Nezavisimyh Gosudarstv : Postanovlenie Mezhpardamentskoj Assamblei gosudarstv – uchastnikov SNG Mezhpardamentskoj Assamblei gosudarstv – uchastnikov SNG № 27-8 ot 16.11.2006 g. [Model Environmental Code for States Parties to the Commonwealth of Independent States Model Environmental Code for States Parties to the Commonwealth of Independent States: Resolution of the Inter-Parliamentary Assembly of the CIS Member States of the Inter-Parliamentary Assembly of the CIS Member States 16–8 of CIS resource No.118]. *Zakonodavstvo Ukrainy – Legislation of Ukraine*. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_g03/print (date of access 27.07.2019) [in Russian].
4. Haustov, D.V. (2006). Publichno-pravovoj dogovor v prirodoresurnom prave: otlichitel'nye priznaki. [Public-law contract in natural resource law: distinctive features]. *Vestnik Moskovskogo universiteta – Bulletin of Moscow University: series 11. Law*. № 1. S. 45–61 [in Russian].
5. Pro zatverdzhennia Typovoho dohovoru orendy zemli : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.03.2004 r. № 220. [On approval of the Model Land Lease Agreement (2004): Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 03, 2004 No. 220]. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*. № 9. S. 30. Art. 527. [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia Typovoho dohovoru orendy vodnykh ob'ektiv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.05.2013 r. № 420 [On approval of the Model lease agreement for water bodies (2013): Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 29, 2013 No. 420]. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*. 2013. № 47. S. 31. Art. 1692. [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Poriadku reiestratsii projektiv uhody pro rozpodil produktsii ta derzhavnoi reiestratsii uhody pro rozpodil produktsii : Nakaz Ministerstva ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 05.02.2013 r. № 40 [On approval of the Procedure for

registration of drafts of the agreement on the distribution of products and state registration of the agreement on the distribution of products (2013): Order No. 40 of the Ministry of Ecology and Natural Resources of 05.02.2013]. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*. № 18. P. 55. Art. 622. [in Ukrainian].

8. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy vid 06.07.2005 r. № 2747-IV. [Code of Administrative Judiciary of Ukraine, dated July 6, 2005, No. 2747-IV]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2005. № 35-36, № 37. Art. 446. [in Ukrainian].

9. Kobetska, N.R. (2016). Dozvilne ta dohovirne rehuliuвання vykorystannya pryrodnykh resursiv v Ukraini [Permissible and contractual regulation of the use of natural resources in Ukraine]. *Doctor's thesis*. 12.00.06. Kyiv : Nat. The Academy of Sciences of Ukraine; Institute of State and Law. V.M Koretsky. 424 p. [in Ukrainian].

10. Pro zatverdzhennia prymirnykh uhod pro umovy korystuvannya nadramy ta nadannia prava pidpysu : Nakaz Derzhheonadr vid 13.02.2015 r. № 16. [On approval of exemplary agreements on the conditions of use of subsoil and granting of the right of signature: Order of the State

Geogadar dated 13.02.2015, No. 16]. *Derzhavna sluzhba heolohii ta nadr Ukrainy – State Service of Geology and Subsoil of Ukraine*. Retrieved from <http://www.geo.gov.ua/site-v1/otrymannya-spetsdozvoliv-bez-provedennya-auksionu.html> (date of access 27.07.2019) [in Ukrainian].

11. Kirin, R.S. (2016) Kodyfikatsiia zakonodavstva pro nadra [Codification of subsoil legislation]. *Doctor's thesis*. 12.00.06. Kyiv: Nat. Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Economic and Legal Research. 374 p. [in Ukrainian].

12. Lazorenko, D.V. (2014) Administratyvno-pravove rehuliuвання vykorystannya pryrodnykh resursiv [Administrative and legal regulation of the use of natural resources]. *Candidate's thesis*. 12.00.07. Kyiv. 233 p. [in Ukrainian].

13. Starilov, Yu. N. (1996) Administrativnyj dogovor : opyt zakonodatel'nogo regulirovaniya v Germanii. [Administrative contract: experience of legislative regulation in Germany]. *Gosudarstvo i pravo – State and law*. № 12. S. 42–43 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 19.07.2019.

The article was received 19 July 2019.

СЕКЦІЯ 4 СЛІДЧА ПРАКТИКА В УКРАЇНІ

УДК 340.131:343.163(477):343.985
DOI 10.32999/ksu2663-2713/2019-9-4

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Белкін Леонід Михайлович,
кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, адвокат
orcid.org/0000-0001-8672-8147

Мета дослідження – аналіз та узагальнення форм і способів протиправної поведінки посадових осіб прокуратури України на стадії досудового розслідування.

Методи дослідження: документальний аналіз відкритих джерел, порівняльний аналіз, узагальнення отриманих відомостей, що дало змогу системно простежити стан дотримання законності посадових осіб прокуратури України на стадії досудового розслідування.

Результати. Вперше системно досліджено та проаналізовано типові порушення посадових осіб прокуратури України на стадії досудового розслідування, що негативно впливає на права осіб.

Висновки. Сучасний стан кримінального провадження в Україні характеризується системними масовими порушеннями прав осіб, які втягнуті в орбіту досудового розслідування. Кримінальний процесуальний кодекс (КПК) України 2012 року надає широкі можливості стороні обвинувачення зловживати своїми правами. У цих умовах великі надії щодо забезпечення законності покладалися на контроль з боку органів прокуратури. Однак ці надії не справдилися, натомість саме органи прокуратури стають джерелами системних порушень прав осіб. Такі можливості надають численні юридичні та фактичні обмеження права осіб на оскарження в порядку КПК рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб сторони обвинувачення, а також фактична безвідповідальність та безкарність посадових осіб органів прокуратури за допущені порушення. Встановлені такі системні порушення, як внесення, без достатніх приводів і підстав, відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР) про кримінальні правопорушення за ініціативою органів слідства; ведення слідства відносно осіб, відомості про яких не внесені в ЄРДР; нехтування будь-якими уявленнями про «розумні строки»; масові необґрунтовані обшуки та арешти; примушування осіб до укладання сумнівних угод про винуватість тощо.

Ключові слова: *Єдиний реєстр досудових розслідувань, обшук, арешт, «розумні строки», угоди про визнання винуватості, тимчасовий доступ.*

PROBLEMS OF PROVISION OF LEGITIMACY IN THE ACTIVITIES OF THE PROSECUTOR'S OFFICE OF UKRAINE AT THE PRETRIAL INVESTIGATION

Belkin Leonid Mykhailovych,
Candidate of Technical Sciences, Senior Scientific Associate, Lawyer
orcid.org/0000-0001-8672-8147

The purpose of the study is to analyze and summarize the forms and methods of unlawful behavior of officials of the Prosecutor's Office of Ukraine at the stage of pre-trial investigation.

Methods of investigation: documentary analysis of open sources, comparative analysis, summarization of the information received, which made it possible to systematically trace the state of law enforcement officials of Ukraine at the stage of pretrial investigation.

Results. For the first time, typical violations of officials of the Prosecutor's Office of Ukraine at the stage of pretrial investigation, which adversely affects the rights of individuals, have been systematically investigated and analyzed.

Conclusions. The current state of criminal proceedings in Ukraine is characterized by systemic mass violations of the rights of persons involved in the orbit of pre-trial investigation. The Criminal Procedure Code (CPC) of Ukraine in 2012 provides ample opportunity for the prosecution party to abuse its rights. In these circumstances, the high expectations relied on the control of the prosecutor's office. However, these hopes have not come true, and instead, prosecutors are the source of systematic violations of human rights. Such opportunities provide numerous legal and factual restrictions on the right of individuals to appeal under the CPC decisions, actions or omissions of officials of the prosecution party, as well as the actual irresponsibility and impunity of officials of prosecuting authorities for violations committed. Established systemic violations, such as entering, without sufficient reasons and grounds, information in the Unified Register of Pretrial Investigations (URPI) on criminal offenses initiated by investigative bodies; conducting investigations against persons whose information has not been entered into the URPI; neglect of any notion of "reasonable time"; mass unreasonable searches and arrests; forcing persons to enter into doubtful plea agreements and the like.

Key words: *Unified Register of Pre-trial Investigations, Searches, Arrest, "Reasonable Time", Plea Agreements, Temporary Access.*

1. Вступ

За останні роки суттєво збільшилася кількість фактів нехтування основними принципами кримінального процесу з боку правоохоронних органів (Ткаченко, 2019). Надії щодо забезпечення законності завдяки контролю досудового слідства з боку органів прокуратури (Рогатюк, Алексєєва-Процюк, 2013; Хмелевський, 2013; Рогатюк, 2014; Бабошин, 2014; Черноусько, 2015; Павловський, 2015; Лапкін, 2018) не справдилися. Навпаки, саме від органів прокуратури йдуть зухвалі порушення прав осіб (Берендаков, 2017; Яхно, 2018; Белкін, 2018, 2019). Однак науково ці явища не досліджуються. Наукові публікації щодо діяльності прокуратури мають, за рідким винятком, комплементарний характер. Це є неприпустимо, оскільки створює хибну базу для прийняття законотворчих та управлінських рішень. Наприклад, 18.07.2019 року Глава Офісу Президента В. Зеленського А. Богдан заявив про необхідність звузити можливості для зловживання правами з боку сторони захисту¹, що є явним перекладанням проблеми з хворої голови на здорову. Отже, наукова постановка питання про системні порушення закону з боку прокуратури України на стадії

досудового розслідування визначає новизну теми та є актуальною. При цьому є усі підстави вважати, що наведені конкретні приклади є системними, оскільки за наслідками розгляду відповідних скарг ці порушення не знаходять жодного осуду у прокуратур вищого рівня, аж до Генеральної прокуратури України.

Виходячи з викладеного, метою дослідження є аналіз та узагальнення форм і способів протиправної поведінки посадових осіб прокуратури України на стадії досудового розслідування. Відповідно, методи дослідження ґрунтуються на документальному аналізі відкритих джерел (без «таємниці слідства»), порівняльному аналізі, узагальненні отриманих відомостей, що дало змогу системно простежити стан дотримання законності посадових осіб прокуратури України на стадії досудового розслідування.

Вперше системно досліджено та проаналізовано типові порушення посадових осіб прокуратури України на стадії досудового розслідування, що негативно впливає на права осіб.

2. Протиправні маніпуляції з Єдиним реєстром досудових розслідувань (ЄРДР)

Відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄРДР або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену

¹ Андрій Богдан: до КПК треба внести зміни, які унеможливають зловживання правами стороною захисту. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/146107-andriy-bogdan-do-kpk-treba-vnesti-zmini-yaki-unemozhlivlyat-zlovzhivannya-pravami-storonoyu-zakhistu?fbclid=IwAR1X1V13QvxDjQnLNVpCpAe0DRFvx958Dwe3VECCmuKMc0Y0WKE8vakDWo>

законом. Однак питання полягає у тому, що неконституційне обмеження оскарження до суду правомірності внесення відомостей до ЄРДР² дозволяє безкарно та неконтрольовано вносити у ЄРДР абсолютно незаконні і навіть нісенітні фабули. Зокрема, О. Баганець (Баганець, 2013) вказував, що безконтрольність у відкритті кримінальних проваджень може призводити до безпідставного їх відкриття за необґрунтованими заявами третіх осіб, але йому, очевидно, на думку не спадало, що слідчі та прокурори будуть самі продукувати фейкові фабули обвинувачень і використовувати їх для відкриття фейкових кримінальних проваджень. Наприклад, посадові особи Генеральної прокуратури України (ГПУ) зареєстрували кримінальне провадження № 4201700000001836, надалі об'єднане з кримінальним провадженням № 42017111200000142, з фабулою, за якою службові особи компаній з управління активами разом із своїми інвестиційними фондами ... «вчинили навмисні дії, що мають ознаки маніпулювання на фондовій біржі, встановлені відповідно до закону щодо державного регулювання ринку цінних паперів – з правовою кваліфікацією ст. 222-1 ч. 2 КК України 2001 року». При цьому «спеціалістам» з ГПУ навіть не спало на думку, що посадові особи таких суб'єктів господарювання в принципі не можуть маніпулювати на фондовій біржі, оскільки до торгів на фондовій біржі допускаються тільки працівники торговців цінними паперами (далі – ЦП).

В іншій частині фабули припускалося, що фігуранти кримінального провадження створюють податковий кредит з ПДВ за рахунок операцій з ЦП, хоча ці операції ніколи не були об'єктами оподаткування ПДВ. Тут же ще припускалося, що група **невстановлених** осіб ухилялася від сплати податків, що кваліфіковано за ст. 212 ч. 3 КК України, хоча взагалі невідомо, як могли ухилятися від сплати податків «невстановлені особи» і саме за ознаками частини третьої.

² Така ситуація вже визнавалася неконституційною та такою, що створює реальні загрози порушенням прав громадян, у рішенні Конституційного Суду України від 30.01.2003 р. № 3-рп/2003, на що зверталася увагу у статті Белкіна Л.М., надрукованій у журналі Судова та слідча практика в Україні. 2018. Вип. 7. С. 51-58.

Посадові особи Новокаховської місцевої прокуратури Херсонської області внесли до ЄРДР відомості та розпочали досудове розслідування у кримінальному провадженні № 42018231070000134 за фактом нібито умисного завищення вартості простих іменних акцій ПАТ «Дім марочних коньяків «Таврія», що може свідчити про шахрайські дії замовників та розробників звітів про незалежну оцінку ринкової вартості акцій (ст. 190 КК України «Шахрайство»). Однак відповідно до п. 17 Постанови Пленуму Верховного Суду України (далі – ВСУ) від 06.11.2009 р. № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. У цьому випадку ніхто нічим майном та ще й шляхом обману не заволодівав, оскільки усі спори вирішувалися у відкритому судовому процесі (Белкін, 2019).

Прокуратура міста Києва внесла в ЄРДР відомості про кримінальне правопорушення № 4201910000000316³ за ознаками, передбаченими ч. 5 ст. 191 КК України, відповідно до фабули якого посадові особи юридичної особи-продавця нібито розтратили майно шляхом **продажу його по значно заниженій вартості**. Хоча відповідно до п. 23 згаданої Постанови Пленуму ВСУ від 06.11.2009 № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» усі форму злочину, передбачені у статті 191 КК України характеризуються умисним протиправним і **безоплатним** оборненням чужого майна на свою користь чи на користь іншої особи. Крім того, виникає питання, що таке **«значно занижена вартість»**.

Зрозуміло, що усе це жодної судової перспективи не має та не має жодного відношення до так званого «розслідування».

Внесенням до ЄРДР сумнівних фабул маніпуляції з реєстром не обмежуються. Так, після відкриття кримінального провадження за певним номером під цей номер добавляються інші фабули, часто жодним чином не пов'язані з первісними фабулами. Типовим прикладом таких дій є маніпуляції з ЄРДР, здійснені ГПУ

³ URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82665898>.

заради виконання негласних слідчих дій та наступного обшуку в Окружному адміністративному суді міста Києва 26.07.2019 року. Так, адвокат суду повідомив, що в рішенні на проведення обшуку було зазначено кримінальне провадження від 25.02.2014 року, одна з так званих «справ Майдану». У той же час під час оформлення протоколу обшуку з'ясувалося, що дана справа розслідується не тільки по ст. 340 КК України «Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій», а й за ознаками інших правопорушень, серед яких «Перешкоджання діяльності народного депутата України», «Втручання в діяльність ВККСУ», «Службове підроблення» і навіть «Шахрайство в особливо великих розмірах». Тобто, щоб незаконно досягти своїх процесуальних цілей, до старої «справи Майдану» прикріпили кілька нових статей⁴.

Натомість на такі дії є пряма заборона. Так, відповідно до п. 9 Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого Наказом Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 р. № 139, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 05.05.2016 р. за № 680/28810, на виявлене під час досудового розслідування кримінальне правопорушення в рамках одного кримінального провадження слідчий <...> вносить до Реєстру інформацію про джерело, з якого виявлено кримінальне правопорушення, та відомості про кримінальне правопорушення. Кримінальному провадженню за цим правопорушенням присвоюється НОВИЙ номер.

Однак ця норма порушується регулярно і безкарно. Оскаржити це порушення до суду неможливо, за її порушення ніхто і ніколи відповідальності не несе.

Іншим способом маніпуляцій з ЄРДР є просто переписування первісно внесених фактів. Наприклад, ухвалою Печерського районного суду м. Києва від 12.10.2017 р.⁵, за клопотанням ГПУ, за згаданим

вище кримінальним провадженням № 42017111200000142, був накладений арешт на більше ніж півсотні випусків цінних паперів, без з'ясування конкретних власників та їх будь-якої причетності до кримінального правопорушення. Незважаючи на сумнівність такого арешту, варто зазначити, що усі емітенти цих цінних паперів були згадані у факті в ЄРДР. Натомість ухвалою Печерського районного суду м. Києва від 22.12.2017 р.⁶, за клопотанням ГПУ, був накладений арешт ще на три десятки випусків цінних паперів, емітенти яких первісно не згадувалися в ЄРДР, а просто були дописані в ЄРДР пізніше.

Однак простіше усього вчиняють прокурори, коли ведуть слідчі дії (обшуки, арешти майна, здійснення тимчасового доступу тощо) відносно осіб, відомості про які взагалі не внесені у ЄРДР, роблячи вигляд про пов'язаність цих нових осіб зі старими. Наприклад, в ухвалі Київського апеляційного суду від 28.05.2019 року, де скасований арешт майна двох ТОВ, накладений за клопотанням прокурора міста Києва у кримінальному провадженні № 42017100000001244, зазначено, що з представлених апеляційній інстанції матеріалів вбачається, що відомості про ці ТОВ у витягах ЄРДР відсутні. В матеріалах, що обґрунтовують клопотання, відсутній зв'язок між вказаними товариствами з суб'єктом господарювання, щодо якого проводиться досудове розслідування, та дані про будь-які фінансові розрахунки між суб'єктами господарської діяльності. За наведених обставин визнання грошових коштів у безготівковій формі речовим доказом є недостатнім для прийняття рішення про накладення арешту та свідчить про формальність постанови про визнання речовими доказами⁷.

В ухвалі Київського апеляційного суду від 21.01.2019 року, де також скасований арешт майна ТОВ, накладений за клопотанням прокурора ГПУ у кримінальному провадженні № 42017000000002108, аналогічно зазначено, що з наданого витягу з ЄРДР, не зрозуміло, яке відношення ТОВ має до кримінального прова-

⁴ Обыски в Окружном админсуде Киева проводили по «делу Майдана», чтобы обойти закон. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/130598-obyski-v-okruzhnom-adminsude-kieva-provodili-po-delu-maydana-chtoby-oboyti-zakon.#ixzz61mSjsJN9>

⁵ URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69487858>.

⁶ URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69487858>.

⁷ URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82094542>.

дження № 42017000000002108, оскільки вказане товариство в цьому реєстрі не згадується⁸.

В ухвалі Київського апеляційного суду від 29.01.2019 року, де скасована ухвала суду першої інстанції про тимчасовий доступ до документів ТОВ, також вказано, що у витягу з ЄРДР ТОВ не зазначено будь-яких даних щодо причетності ТОВ чи його посадових осіб до вчинення кримінального правопорушення, за яким здійснюється досудове розслідування у даному кримінальному провадженні згідно ЄРДР, в матеріалах за клопотанням слідчого про надання тимчасового доступу не міститься⁹.

Такі приклади можна наводити необмежено, що свідчить про системні та систематичні порушення прокурорами процесуального закону. Інша справа, що на це, на жаль, «заплющують очі» слідчі судді, про що автор писав у своїй статті (2018 рік) щодо проблем ефективності судового контролю на досудовому слідстві.

3. Санкціонування та/або ініціювання масових обшуків, арештів майна, тимчасових доступів до майна, вилучень майна

Як зазначив 24.10.2017 р. Прем'єр-Міністр України В.Б. Гройсман¹⁰, «в Україні обшуки й арешти майна підприємців стали холерою». Однак при цьому Прем'єр-Міністр не згадав, що ця «холера» принесена не з місяця, а санкціонована прокурорами усіх рівнів. Приклади абсолютно необґрунтованих арештів автором докладно наведені та узагальнені у статті (2018 рік) щодо проблем ефективності судового контролю на досудовому слідстві, отже, повторювати ці приклади немає сенсу. Разом із тим цікаво навести кричущий приклад масового арешту майна у вигляді безготівкових коштів, який з'явився вже після виходу вказаної статті і віддзеркалений у згаданій вище ухвалі Київського апеляційного суду від 21.01.2019 року (арешт накладений за клопотанням прокурора ГПУ). За цим кло-

потанням арешт був накладений одноментно на близько 750 рахунків 180 юридичних осіб. За фабулою кримінального провадження, група невстановлених на даний час досудовим розслідуванням осіб, діючи умисно, за попередньою змовою, організували та здійснюють злочину діяльність по незаконному переведенню безготівкових грошових коштів у готівку, ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів, введених в систему оподаткування, шляхом підроблення бухгалтерських документів, податкової звітності, грошових чеків, шляхом незаконного формування податкового кредиту з податку на додану вартість та витрат з податку на прибуток підприємствам реального сектору економіки.

Тобто та сама описана вище «концепція» ухилення від сплати податків невстановленими особами.

4. Порушення принципу «розумних строків»

Відповідно до ст. 28 КПК України під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки... *Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор*, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження – суд.

Однак практика українського досудового слідства свідчить про те, що українські прокурори взагалі не знають про вимоги щодо розумних строків.

Так, згадане вище кримінальне провадження № 42017111200000142 відкрито 17.03.2017 року з фабулою, за якою певні службові особи вчинили навмисні дії, що мають ознаки маніпулювання на фондовій біржі. Відповідно до ч. 1 ст. 25 КПК України прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення <...> або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та

⁸ URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79542999>.

⁹ URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79630385>.

¹⁰ URL: <https://ua.112.ua/polityka/hroisman-v-ukraini-obshuky-i-aresht-maina-pidpriyemtsiv-staly-kholeroiu-417312.html>.

особи, яка його вчинила. Тобто, здавалося б, що за наявності певних даних про маніпулювання перше, що повинен зробити прокурор, достеменно встановити факти маніпулювання.

У лютому 2018 року, тобто майже через рік після реєстрації кримінального провадження, відповідні зацікавлені особи звернулися до ГПУ з клопотанням встановити розумні строки для встановлення хоча б одного факту маніпулювання. При цьому заявники враховували, що відповідно до пункту 11 Порядку запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій з цінними паперами на фондовій біржі, затвердженого Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 14.06.2011 № 716, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 05.09.2011 р. за № 1045/19783, фондова біржа за результатом виявлення у діяч учасника (учасників) біржових торгів ознак маніпулювання протягом місячного строку здійснює встановлення особи (осіб), причетної(их) до можливого маніпулювання, перевіряє зміст дій щодо можливого маніпулювання, аналізує причини, що призвели до можливого маніпулювання, складає відповідний документ із зазначеного питання.

Тобто стандартний строк встановлення маніпулювання 1 місяць, а не майже 1 рік. При цьому слід врахувати, що за нормативом строк 1 місяць передбачений для здійснення розслідування з нуля, а в даному кримінальному провадженні на момент звернення вже пройшов майже 1 рік із цілою «армією» прокурорів та слідчих. Однак ця проста процесуальна дія не виконана і дотепер.

З цього приводу в ухвалі Печерського районного суду м. Києва від 13.08.2018 року у справі № 757/7592/18-к встановлено, що у кримінальному провадженні № 42017111200000142 досудове розслідування кримінального провадження здійснюється без дотримання розумних строків уповноваженими особами Генеральної прокуратури України¹¹.

Яскравим прикладом необмеженої тривалості «слідства» є кримінальне провадження № 420121000000000001, яке

нібито розслідується Головним слідчим управлінням Національної поліції України. Відомості про провадження внесені до ЄРДР 20.11.2012 р. Приводом для цього кримінального провадження став нібито факт неправильної подачі директором підприємства – забудовника котеджного містечка декларації з податку на додану вартість за березень 2007 року – січень 2008 року, що кваліфіковано за ч. 2 ст. 15, ч. 5 ст. 191 КК України. Здавалося б, це проста однопізодна справа. Однак за цей період були арештовані земельні ділянки, котеджі, майно (комп'ютери, документи, цінні папери) десятків підприємств, які або не мають жодного відношення до забудовника, або мають опосередковане відношення, але не впливали на податкову звітність забудовника. Наприклад, в ухвалі Апеляційного суду м. Києва від 19.07.2017 р., який задовольнив апеляційну скаргу ТОВ на ухвалу про арешт майна (документів та обладнання, тільки перелік яких склав 57 аркушів), накладений за клопотанням прокурора ГПУ, вказано¹², що «в матеріалах судового провадження не міститься, як і відсутні в матеріалах провадження відомості про причетність ТОВ чи його службових осіб до вчинення кримінальних правопорушень, за якими здійснюється досудове розслідування у цьому кримінальному провадженні. До того ж будь-які дані стосовно ТОВ чи інших суб'єктів господарської діяльності, які подали апеляційні скарги на ухвалу слідчого судді, не внесені до ЄРДР, що свідчить про відсутність підстав для тимчасового вилучення майна цих товариств як одного із виду заходів забезпечення кримінального провадження, передбаченого п. 6 ч. 2 ст. 131 КПК України, який може бути застосований лише у разі доведеності підстав, передбачених ч. 3 ст. 132 КПК України, та за наявності доказів і відомостей, зазначених в ч. ч. 5, 6 ст. 132 КПК України».

Останній доступ до документів у межах цього кримінального провадження наданий ухвалою Печерського районного суду м. Києва від 13.01.2017 р., останній арешт майна у межах цієї справи з

¹¹ URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75916849>.

¹² URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67958479>.

подачі прокурора Генеральної прокуратури України накладений ухвалою цього ж суду від 16.05.2017 р. Натомість про жодні судові наслідки цього «слідства» через 7 років «слідства» невідомо.

Отже, коли згаданий вище А. Богдан говорить, що «за наявності достатніх коштів для утримання адвоката кримінальну справу довести до логічного завершення практично неможливо», то це точно перекладання з хворої голови на здорову, оскільки виникає слушне запитання: який конкретно адвокат заважає довести до логічного завершення описані та багато інших справ.

5. Укладання угод про визнання винуватості під тиском прокурорів

До кримінального провадження за угодами навіть у Європі ставляться з пересторогою (Laura Ervo, 2014; Anett Erzsýbet Gbcsi, 2018), побоюючись, що такі угоди будуть укладатися під тиском. В Україні застосування угод підтвердило найгірші побоювання (Белкін, 2018: вип. 6). Пошук по реєстру судових рішень свідчить, що обвинувачені беруть на себе провину у скоєнні злочину, якого не вчиняли, а також обмовляють осіб, яких навіть не бачили. Так, в реєстрі містяться вироки, постановлені на підставі угод про визнання винуватості, укладених прокурорами з особами, які нібито вчинили кримінальне правопорушення за ст. 205 КК України. Період вчинення «злочину» – середина 2016 р. та 2017 рік. У цих «вироках» міститься посилання на те, що особи, які обвинувачуються у цьому злочині, у вказаний період часу нібито порушували Закони України: «Про підприємництво» (втратив чинність з 01.01.2004 р.), «Про систему оподаткування» (втратив чинність з 01.01.2011 р.), «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» (діє в новій редакції і з новою назвою з 01.01.2016 р., а статті, на які посилаються прокурори і судді, у новій редакції відсутні або мають іншу редакцію) тощо. Тобто ці закони (чи відповідні їх норми) на момент нібито вчинення кримінального правопорушення вже не діяли. Включення в угоди про визнання винуватості, а потім і у «вироки» законів, які нібито порушили особи, але

які (закони) на той момент не діяли, означає, що в обвинувальний акт прокурори вносили обвинувачення осіб в порушенні законів, яких на момент вчинення порушення не існувало зовсім, що явно порушує принцип законності.

Вироком від 07.11.2017 р. Деснянського районного суду м. Чернігова у справі № 750/8286/17 затверджена угода від 23.08.2017 р. між прокурором та обвинуваченим ОСОБА_2 про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо ОСОБА_2 за ч. 1 ст. 205, ч. 2 ст. 205 КК України¹³. Незважаючи на те, що угода укладена між прокурором та ОСОБА_2, у цій угоді та вироку дана оцінка нібито незаконної діяльності ще 56 осіб, яких усіх ОСОБА_2 навряд чи знала, і тоді, очевидно, погодилася вписати цих осіб зі слів та під тиском прокурора. Крім того, за угодою з фізичною особою ОСОБА_2 постановлений вирок про конфіскацію грошових коштів у двох юридичних осіб, хоча, наскільки видно із тексту вироку, вказані юридичні особи не укладали угоди.

6. Висновки

Сучасний стан кримінального провадження в Україні характеризується системними масовими порушеннями прав осіб, які втягнуті в орбіту досудового розслідування. Надії щодо забезпечення законності, які поклалися на контроль з боку органів прокуратури, не справдилися, натомість саме органи прокуратури стають джерелами системних порушень прав осіб і створюють загрозу для дотримання прав осіб в Україні.

Напрямами подальших розвідок є розробка правових механізмів щодо обмеження можливостей і підвищення відповідальності посадових осіб прокуратури за порушення прав осіб. Однак цьому повинно передувати усвідомлення реальності небезпек з боку прокуратури для прав осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ткаченко І. Підслідність як міф законності. *Юридична газета*. 2019. № 23 (677). URL: <http://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/pidslidnist-yak-mif-zakonnosti.html> (дата звернення: 24.07.2019).

¹³ URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70093124>.

2. Рогатюк І.В., Алексеева-Процюк Д.О. Прокурорський нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування: історія та сучасність. *Наше право*. 2013. № 3. С. 156–162.

3. Хмелевський Д. Підвищення ефективності прокурорського нагляду за дотриманням законів органами досудового розслідування. *Юридична Україна*. 2013. № 6. С. 110–114.

4. Рогатюк І.В. Прокурорський нагляд як гарантія законності й обґрунтованості прийняття процесуальних рішень на початковому етапі досудового розслідування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 140–154.

5. Бабошин А.М. Прокурорський нагляд за законністю початку досудового розслідування злочинів у сфері банківського кредитування. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 187–190.

6. Черноусько М. Нагляд прокурора за додержанням законів під час проведення досудового розслідування: тенденції нормотворення та правозастосування. *Історико-правовий часопис*. 2015. № 2. С. 199–204.

7. Павловський В.В. Відомчий процесуальний контроль та прокурорський нагляд за дотриманням загальних положень досудового розслідування. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 2(3). С. 100–104.

8. Лапкін А.В. Прокурор як менеджер досудового розслідування. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1. С. 197–202.

9. Берендаков Я. «Іменем революції»: як ГПУ і ГФС зерно изымали. *Резонанс*. 28.09.2017. URL: <http://resonance.ua/imenem-revoljucii-kak-gpu-i-gfs-zerno/> (дата звернення: 24.07.2019).

10. Яхно А. Бізнес в ГПУ. *Резонанс*. 22.01.2018. URL: <http://resonance.ua/biznes-v-gpu/> (дата звернення: 24.07.2019).

11. Белкін Л.М. Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року як засіб виправдання свавілля силових структур. *Судова та слідча практика в Україні*. 2018. Вип. 7. С. 51–58.

12. Белкін Л.М. Проблеми ефективності судового контролю на досудовому слідстві. *Судова апеляція*. 2018. № 3 (52). С. 49–60.

13. Белкін Л.М. Генеральна прокуратура України, з потурання слідчих суддів, продовжує масові арешти майна підприємців. *Stockworld*. 12.03.2019. URL: <https://www.stockworld.com.ua/ru/column/gienieralna-prokuratura-ukrayini-z-poturannia-slidchikh-suddiv-prodovzhuie-masovi-arieshti-maina-pidpriemtsiv> (дата звернення: 24.07.2019).

14. Белкін Л.М. Креатив від прокуратури міста Києва: слідство без слідчих. *Stockworld*. 24.05.2019. URL: <https://www.stockworld.com.ua/ru/column/kriativ-vid-prokuraturi-mista-kiieva-slidstvo-biez-slidchikh> (дата звернення: 24.07.2019).

15. Баганець О. Міфи і реальність за новим КПК України. *Юридичний вісник України*. 2013. № 3. 19–25 січ. С. 5.

16. Laura Ervo. Plea Bargaining as an Example of the Recent Changes in the Finnish Criminal Procedural Paradigm. *Baltic journal of law & politics*. Vol. 7. № 1 (2014). P. 97–112.

17. Anett Erzsébet Gácsi. The «plea bargaining» in Hungary. *Наукові праці Національного авіаційного університету: Серія «Юридичний вісник. Повітряне і космічне право»*. 2018. № 3 (48). С. 166–175.

18. Белкін Л.М. Угоди про визнання винуватості в кримінальному процесі України як чинник порушення прав приватних осіб. *Судова та слідча практика в Україні*. 2018. Вип. 6. С. 23–28.

REFERENCES:

1. Tkachenko, I. (2019). Pidslidnistyak mifzakonnosti. [Consistency is a myth of legitimacy]. *Yuridichna gazeta – A legal newspaper*. # 23 (677). URL: <http://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/pidslidnistyak-mif-zakonnosti.html> (date of access 24.07.2019) [in Ukrainian].

2. Rogatyuk, I.V., Alekseeva-protsyuk, D.O. (2013). Prokurorskiy naglyad za doderzhanniam zakoniv pid chas dosudovogo rozsliduvannya: istoriya ta suchasnist. [Prosecutorial oversight of law enforcement during pre-trial investigation: history and modernity]. *Nashe pravo – Our right*. # 3. S. 156–162. [in Ukrainian].

3. Hmelevskiy, D. (2013). Pidvischennya effektivnosti prokurorskogo naglyadu za dotrimanniam zakoniv organami dosudovogo rozsliduvannya. [Improving the effectiveness of prosecutorial oversight of law enforcement by pre-trial investigation bodies]. *Yuridichna Ukrayina – Legal Ukraine*. # 6. S. 110–114. [in Ukrainian].

4. Rogatyuk, I.V. (2014). Prokurorskiy naglyad yak garantiya zakonnosti y obgruntovanosti priynyattya protsesualnih rishen na pochatkovomu etapi dosudovogo rozsliduvannya. [Prosecutorial oversight as a guarantee of the legality and validity of procedural decisions at the initial stage of pre-trial investigation]. *Naukoviy visnik Natsionalnoyi Akademiyi vnutrishnih sprav – Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*. # 2. S. 140–154. [in Ukrainian].

5. Baboshin, A.M. (2014). Prokurorskiy naglyad za zakonnistyu pochatku dosudovogo rozsliduvannya zlochiniv u sferi bankivskogo kredituvannya. [Prosecutorial oversight of the legality of the pre-trial investigation into bank lending crimes]. *Borotba z organizovanoyu zlochinnistyu i koruptsiyeu (teoriya i praktika) – Combating Organized Crime and Corruption (Theory and Practice)*. # 2. S. 187–190. [in Ukrainian].

6. Chornousko, M. (2015). Naglyad prokurora za doderzhanniam zakoniv pid chas provedennya dosudovogo rozsliduvannya: tendentsiyi normotvorenniya ta pravozastosuvannya. [Oversight of the prosecutor in law enforcement during pre-trial investigations: trends in rulemaking and enforcement]. *Istoriko-pravoviy chasopis – Historical Law Journal*. # 2. S. 199–204. [in Ukrainian].

7. Pavlovskiy, V.V. (2015). Vidomchiiy protsesualniy kontrol ta prokurorskiy naglyad za dotrimanniam zagalnih

polozhen dosudovogo rozsliduvannya. [Departmental procedural control and prosecutorial oversight of compliance with the general provisions of the pre-trial investigation]. *Naukoviy visnik Hersonskogo derzhavnogo universitetu. Seriya : Yuridichni nauki – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Law. Vip. 2(3). S. 100–104.* [in Ukrainian].

8. Lapkin, A.V. (2018). Prokuror yak menedzher dosudovogo rozsliduvannya. [Prosecutor as manager of pre-trial investigation]. *Pravoviy chasopis Donbasu – Law magazine of Donbass. # 1. S. 197–202.* [in Ukrainian].

9. Berendakov, Ya. (2017). “Imenem revolyutsii”: kak GPU i GFS zerno izymali. [“In the name of the revolution”: how the GPU and HFS seized grain]. *Rezonans – Resonance.* URL: <http://resonance.ua/imenem-revolyuicii-kak-gpu-i-gfs-zerno/> (date of access 24.07.2019) [in Russian].

10. Yakhno A. (2018). Biznes v GPU [Business at the GPU]. *Rezonans – Resonance.* URL: <http://resonance.ua/biznes-v-gpu/>. [in Ukrainian].

11. Belkin, L.M. (2018). Kriminalniy protsesualniy kodeks Ukrayini 2012 roku yak zasib vipravdannya svavillya silovih struktur. [Criminal Procedure Code of Ukraine 2012 as a means of justifying arbitrariness of law enforcement agencies]. *Sudova ta slidcha praktika v Ukrayini – Litigation and investigative practice in Ukraine. Vip. 7. S. 51–58.* [in Ukrainian].

12. Belkin, L.M. (2018). Problemi efekтивности sudovogo kontrolyu na dosudovomu slidstvi. [Problems of judicial review effectiveness at pre-trial investigation]. *Sudova apelyatsiya – Judicial appeal. # 3 (52). S. 49–60.* [in Ukrainian].

13. Belkin, L.M. (2019). Generalna prokuratura Ukrayini, z poturannya slidchih suddiv, prodovzhue masovi areshti mayna pidpriemtsiv. *Stockworld.* URL: <https://www.stockworld.com.ua/ru/column/gienieralna-prokuratura-ukrayini-z-poturannia-slidchikh-suddiv->

[prodovzhuie-masovi-arieshti-maina-pidpriemtsiv](https://www.stockworld.com.ua/ru/column/kriativ-vid-prokuraturi-mista-kiieva-slidstvo-bez-slidchikh) (date of access 24.07.2019) [in Ukrainian].

14. Belkin, L.M. (2019). Kreativ vid prokuraturi mista Kiieva: slidstvo bez slidchih. [The Prosecutor General's Office of Ukraine, on the indulgence of investigative judges, continues mass arrests of property of entrepreneurs]. *Stockworld. 24.05.2019.* URL: <https://www.stockworld.com.ua/ru/column/kriativ-vid-prokuraturi-mista-kiieva-slidstvo-bez-slidchikh> (date of access 24.07.2019) [in Ukrainian].

15. Baganets, O. (2013). Mifi i realnist za novim KPK Ukrayini. [Myths and Reality under the new CCP of Ukraine]. *Legal Bulletin of Ukraine. Yuridichniy visnik Ukrayini – Legal Bulletin of Ukraine. # 3. 19–25 sIch. S. 5.* [in Ukrainian].

16. Laura Ervo. (2014). Plea Bargaining as an Example of the Recent Changes in the Finnish Criminal Procedural Paradigm. *Baltic journal of law & politics. Vol. 7. № 1 (2014). P. 97–112.* [in English].

17. Anett Erzsébet Gácsi (2018). The “plea bargaining” in Hungary. *Naukovi pratsi Natsionalnogo Aviatsiynogo Universitetu: Seriya “Yuridichniy visnik. Povitryane i kosmichne pravo” – Scientific papers of the National Aviation University: Series “Legal Bulletin. Air and Space Law” № 3 (48). C. 166–175.* [in English].

18. Belkin, L.M. (2018). Ugodi pro viznannya vinuvatosti v kriminalnomu protsesi Ukrayini yak chinnik porushennya prav privatnih osib [Plea agreements in the criminal process of Ukraine as a factor in the violation of the rights of individuals]. *Sudova ta slidcha praktika v Ukrayini – Litigation and investigative practice in Ukraine. Vip. 6. S. 23–28.* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.07.2019.

The article was received 22 July 2019.

УДК 342.951:343.163
DOI 10.32999/ksu2663-2713/2019-9-5

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОГО ТА СВІДКА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОСЯГАНЬ НА ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

Гусева Влада Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики та судової експертології
Харківський національний університет внутрішніх справ
vaguseva2007@ukr.net
orcid.org/0000-0001-6489-2384

Мета. На підставі аналізу практики органів досудового слідства, наукової літератури необхідно встановити основні положення та виділити особливості тактики допиту потерпілого та свідка, що мають місце під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу.

Методи. Методологічною основою дослідження є положення загального методу пізнання – матеріалістичної діалектики, її закони і категорії. Відповідно до мети дослідження використувалася сукупність принципів сучасної теорії пізнання, зокрема системно-діяльнісний, структурний, функціональний та логічний підходи.

Результати. Визначено тактичні особливості допиту потерпілого та свідка під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. Вирішено такі основні завдання: встановлено основні положення допиту потерпілих та свідків під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу; розкрито особливості тактики допиту та з'ясовано характерні проблеми, що виникають під час досудового розслідування; встановлено методологію дослідження та її доказове значення; сформовано рекомендації щодо удосконалення досудового розслідування по зазначеній категорії кримінальних проваджень.

Висновки. Запропоновано рекомендації щодо удосконалення тактики допиту потерпілого та свідка із зазначеної категорії кримінальних проваджень, а саме: невідкладність проведення допиту; обрання місця проведення допиту; врахування психологічного стану потерпілого та свідка, що впливає на формування показань; встановлення послідовності та конкретизації отримання інформації за допомогою тактичних прийомів і засобів; залучення до участі в допиті фахівця, що володіє спеціальними знаннями, необхідними в ході розслідування. Розвиток та удосконалення тактики допиту потерпілого та свідка під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу є важливим напрямом подальших наукових досліджень.

Ключові слова: криміналістична тактика, досудове слідство, тактика допиту, кримінальне провадження, посягання на життя працівника правоохоронного органу, особа потерпілого, особа свідка.

PECULIARITIES OF TESTIMONY OF INTERVIEW OF A VICTIM AND WITNESS DURING THE INVESTIGATION OF THE LAW OF THE LAW ENFORCEMENT OFFICER

Guseva Vlada Oleksandrivna,
Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of Forensic Science and Forensic Science
Kharkiv National University of Internal Affairs
vaguseva2007@ukr.net
orcid.org/0000-0001-6489-2384

Purpose. Based on the analysis of the practice of the pre-trial investigation authorities, the scientific literature, it is necessary to establish the basic provisions and distinguish the specific tactics of the

victim and witness interrogation, which take place during the investigation of the assault on the life of a law enforcement officer.

Methods. The methodological basis of the study is the position of the general method of knowledge – materialistic dialectics, its laws and categories. In accordance with the purpose of the study, a set of principles of modern theory of cognition was used, in particular, system-activity, structural, functional and logical approaches.

Results. Tactical features of interrogation of the victim and witness during the investigation of encroachments on the life of a law enforcement officer were determined. The following main tasks were solved: the basic provisions of the questioning of the victims and witnesses during the investigation of the assault on the life of a law enforcement officer were established; the peculiarities of the interrogation tactics are revealed and the specific problems encountered during the pre-trial investigation are clarified; the research methodology and its probative value are established; Recommendations on improving the pre-trial investigation in the specified category of criminal proceedings have been formed.

Conclusions. Recommendations on improving the tactics of questioning the victim and witness in the specified category of criminal proceedings are offered, namely: urgency of conducting the interrogation; choosing the place of the interrogation; taking into account the psychological state of the victim and the witness, which influences the formation of testimony; establishing the sequence and concretization of obtaining information through tactical techniques and means; engaging in the interrogation of a specialist who possesses the specific knowledge required in the course of the investigation. Developing and refining the tactics of questioning the victim and witness in investigating the assault on the life of a law enforcement officer is an important area of further scientific research.

Key words: *forensic tactics, pre-trial investigation, interrogation tactics, criminal proceedings, assaulting the life of a law enforcement officer, victim's identity, witness's identity.*

1. Вступ

Однією з найбільш поширених слідчих дій під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу є допит, у ході якого слідчий у встановленому законом порядку вербальним шляхом одержує інформацію про відомі допитуваному факти, що мають значення для кримінального провадження. Він проводиться відповідно до правил, встановлених нормами кримінального процесуального законодавства (ст. 224-226 КПК України), і загальних положень тактики допиту, розроблених у теорії криміналістики і слідчій практиці.

Загальновідомо, що показання, отримані в ході допиту, є найбільш розповсюдженими доказами в кримінальному провадженні. Окрім того, допит свідків, потерпілих в історичному аспекті передував отриманню інформації за допомогою експертиз, слідчого експерименту та інших слідчих дій (Сальников, 1986:130–134).

Слід погодитися із ученими, що вибір тактики допиту залежить від кількох чинників: а) ситуації допиту (первин-

ний, повторний, наявність психологічного контакту тощо); б) процесуального положення допитуваного і рівня його зацікавленості в результатах розслідування; в) особливостей допитуваної особи (вік, характер, рівень правової поінформованості, наявність злочинного досвіду тощо); г) характеру інформації і доказів, які є у слідства, тощо (Весельський, 2004: 60–61).

Загальні положення тактики допиту, його організація та особливості тактики виробництва даної слідчої дії досить детально розроблені і викладені в численних криміналістичних джерелах (Порубов, 1998; Янковий, 2007: 185-187; Алексеева, 2009; Доспулов, 1976; Коновалов, 1999).

Розглядаючи таку слідчу дію, як допит потерпілого та свідка під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу, слід визнати, що на практиці слідчі нерідко стикаються з труднощами в організації та якісному проведенні допитів. Це пов'язано як із недостатністю відповідного досвіду у багатьох працівників органів досудового розслідування, так

і з недосконалістю наявних науково-практичних криміналістичних рекомендацій. Саме тому актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки наукових рекомендацій щодо забезпечення правоохоронців новітніми ефективними і перспективними джерелами доказової та орієнтовної інформації в процесі розкриття та розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу.

Актуальність дослідження тактики допиту потерпілого та свідка під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу уявляється очевидною. Значний внесок у дослідження тактики допиту внесли В.П. Бахін, В.К. Весельський, В.О. Коновалова, В.С. Кузмічов, М.І. Порубов, О.Б. Соловйов, А.В. Старушкевич, Г.Г. Доспулов, О.А. Кравченко, Т.Г. Олексєєва та інші вчені.

Проте саме особливості тактики допиту потерпілого та свідка у кримінальних провадженнях під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу в криміналістичній літературі залишилася поза увагою.

Специфіка допиту в кримінальному провадженні щодо посягань на життя працівника правоохоронного органу визначається передусім залежно від категорії допитуваної особи (свідок, потерпілий), предмету допиту та слідчої ситуації, що складається під час його проведення. Відповідно до цього можна розглядати особливості допиту як складової частини окремої криміналістичної методики.

Таким чином, метою статті є встановлення на підставі аналізу практики органів досудового слідства, наукової літератури особливостей тактики допиту потерпілого та свідка, що мають місце під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу.

Методологічною базою дослідження є положення загального методу пізнання – матеріалістичної діалектики, її закони і категорії. Відповідно до мети дослідження використовувалася сукупність принципів сучасної теорії пізнання, зокрема системно-діяльнісний,

структурний, функціональний та логічний підходи. Зокрема, для досягнення мети у роботі необхідно вирішити такі основні завдання: висвітлити основні положення допиту потерпілих та свідків під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу; розкрити особливості тактики допиту та з'ясувати характерні проблеми, що виникають під час досудового розслідування; встановити методологію дослідження та його доказове значення; сформулювати рекомендації щодо удосконалення досудового розслідування із зазначеної категорії кримінальних проваджень.

2. Особливості тактики допиту потерпілого (працівника правоохоронного органу)

Слід погодитися з представниками криміналістичної науки, що допит можна вважати найпоширенішим способом отримання доказів, водночас він є однією з найскладніших слідчих дій. Його провадження вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, глибокого знання людей, їх психології, майстерного володіння тактико-криміналістичними прийомами. Складність допиту полягає не тільки в тому, що слідчому у ряді випадків протистоїть людина, яка не бажає говорити правду і навіть взагалі не бажає давати свідчення, але і в тому, що в показаннях особи, котра щиро прагне повідомити слідчому все відоме їй у справі, можуть бути помилки, спотворення, вимисел, які належить своєчасно виявити і врахувати під час оцінки та використання показань (Белкин, 1997: 97).

Викладене дозволяє констатувати, що допит за своєю суттю є спілкуванням слідчого із допитуваним з метою отримання інформації, відомої допитуваному, яка має значення для розслідуваного кримінального провадження.

Так, у разі невдалого замаху на працівника правоохоронного органу найважливіша доказова інформація може бути отримана в ході його допиту як потерпілого. Зокрема, потерпілим має визнаватися фізична особа (працівник правоохоронного органу), якому

не тільки реально заподіяно шкоду, а й коли його права та законні інтереси виявилися поставленими під загрозу у разі замаху або готування до скоєння злочину. Крім цього, потерпілими обов'язково визнаються близькі родичі осіб, які загинули від злочину. Під час виробництва допиту потерпілого (працівника правоохоронного органу) слід максимально використовувати його професійні знання, його навички спостереження та запам'ятовування. Під час допиту потерпілого необхідно приділити увагу з'ясуванню: деталей, які можуть бути співставними з іншими зібраними доказами; конкретних дій кожного злочинця; власних дій потерпілого (в тому числі тих, що передували події злочину).

Сприйняття події злочину потерпілим, що залишився в живих, багато в чому залежить і від психологічних рис його особистості та емоційного стану в момент нападу. «Особливо негативно позначається на сприйнятті подій почуття страху. Воно не тільки притуплює пам'ять, але і негативно діє на всю психіку людини, на його інтелектуальну діяльність, знижує волю, моральний самоконтроль і критичне ставлення до навколишнього, перешкоджає правильній оцінці обстановки події» (Закатов, 1976: 97).

Своєю чергою не можна безперечно приймати на віру правдивість свідчень потерпілого, навіть якщо він є співробітником правоохоронного органу, оскільки він цілком може перебувати в стресовому стані, що негативно вплине на інтелектуальний стан. Крім цього, потрібно пам'ятати, що потерпілий може спробувати приховати факти своєї неправомірної поведінки, що могло послужити приводом для вчинення відносно нього насильства. Слід мати на увазі, що причиною помилкових свідчень потерпілого також може стати страх за життя та здоров'я не тільки його самого, а й близьких йому осіб. В такому разі необхідно провести роз'яснювальну бесіду з потерпілим і пояснити йому, що він і його близькі знаходяться під особливим захистом держави.

Зазвичай допит проводиться за місцем провадження досудового слідства. Однак за необхідності слідчий може провести допит в місці перебування допитуваного (потерпілого, свідка). Під час допиту потерпілого поза місцем провадження досудового слідства щодо обставин, які ставлять під сумнів достовірність показань учасників процесу, в протоколі допиту необхідно вказати причину вибору даного місця його виробництва.

До того допит можна провести в тій обстановці, в якій відбувалось злочинне посягання. Допит на місці не варто плутати з іншою слідчою дією – слідчим експериментом. Це звичайний допит, який проводиться на місці події, в ході якого відбувається повторне сприйняття розслідуваної події та відновлення у пам'яті допитуваного забутих фрагментів події.

3. Тактичні особливості допиту свідка (працівника правоохоронного органу)

Особливий інтерес представляють свідки злочину, допит яких проводиться по можливості невідкладно. Така необхідність викликана тим, що чим більше часу пройшло з моменту сприйняття події до викладу його на допиті, тим менше повним буде цей виклад за інформативністю. Крім цього, в разі встановлення особи, яка вчинила злочин, показання свідків будуть підставою для затримання особи за підозрою у скоєнні злочину.

Отже, для того щоб успішно провести допит, слідчий повинен чітко уявляти собі, яку інформацію і за допомогою яких прийомів і засобів він має намір отримати. Основними питаннями, які слідчий повинен з'ясувати в процесі допиту свідка у справах даної категорії, є: з'ясування обставин події (злочину); докладне з'ясування всіх відомостей про осіб, що скоїли злочин: скільки їх було, чи знає їх свідок, їх зовнішність, як вони були одягнені, як називали один одного, в якому напрямку зникли, чи мали при собі якісь речі, якщо так, то які саме. У тому випадку, якщо свідком (очевидцем) злочину є співробітник

правоохоронного органу, доцільно з'ясувати у нього: чи діяв потерпілий в рамках законності, чи не провокував він особу, яка вчинила посягання, на здійснення протиправного діяння щодо потерпілого. Під час з'ясування обставин службової діяльності потерпілого, свідкові, який посилається на порушення встановленого порядку, задають питання про нормативні акти, що регулюють дану діяльність, про те, які саме вимоги потерпілого були порушені (дане положення застосовується до працівника правоохоронного органу).

У процесі допиту свідка (очевидця) злочину доцільно запропонувати йому зобразити на аркуші схему місця скоєння злочину «схематичний план» з нанесенням місць розташування особи злочинця та потерпілого по відношенню один до одного, а також шляхів їх переміщення. Ця схема долучається до матеріалів кримінального провадження як додаток до протоколу допиту свідка, а в протоколі робиться відповідний запис.

Своєю чергою під час допиту свідків злочину, скоєного в умовах неочевидності, необхідно звернути увагу на інші тактичні особливості. В такому разі процесуально значиму інформацію можуть надати товариші по службі потерпілого. Під час допитів товаришів по службі важливо встановити, яка саме діяльність потерпілого (працівника правоохоронного органу) могла привести до можливих конфліктних ситуацій, чи чинився на нього тиск у зв'язку з виконанням своїх службових обов'язків (розслідування кримінальних проваджень, охорона громадського порядку тощо), чи не було останнім часом в його адресу погроз, якщо були, то якого змісту, чи сприймав їх потерпілий як реальні, від кого і яким способом вони надходили.

Зокрема, у осіб, які першими виявили труп, з'ясовується: за яких обставин це сталося; коли і в зв'язку з чим вони виявили труп на місці події; в якій позі спочатку знаходився труп, чи не змінювалася поза трупа, якщо так, то ким і з якою метою; бачив свідок кого-небудь

біля трупа, кого саме, прикмети і чи зможе його впізнати.

Важливим джерелом доказів можуть слугувати показання рідних потерпілого, які можуть бути допитані як свідки. Слід допитати родичів та інших близьких загиблого про те, чи мають вони інформацією про проблемні або конфліктні ситуації, пов'язані з роботою. Якщо ж вони не володіють такою інформацією, слід встановити, чи не помічали допитувані в поведінці потерпілого особливостей (наприклад зайвої обережності, пригніченого настрою, намірів тимчасово змінити місце проживання, номер телефону, місце роботи тощо). Такого роду інформацію можна отримати і в результаті допиту сусідів потерпілого. Вони можуть дати цінну інформацію про видимі ознаки підвищеної безпеки (наприклад, раптова установка металевих дверей, віконних ґрат тощо). Крім цього, сусіди цілком могли помітити підозрілих відвідувачів у під'їзді або квартирі працівника правоохоронного органу.

Також не допускається одночасно декілька допитів (потерпілого, свідка) в одному приміщенні. Слідчий також повинен вжити заходів, щоб після допиту свідок не спілкувався з тими, хто прибув для допиту по тому кримінальному провадженню. Це пов'язано з тим, що характер подій, фактів, явищ, з приводу яких свідок дає показання, певним чином впливає на формування показань інших свідків. Специфіка джерела отримання інформації визначає специфіку передачі сприйнятих свідком доказових фактів. У ході виробництва допиту як потерпілим, так і свідком можуть складатися схеми, які долучаються до матеріалів кримінального провадження як додаток до протоколу допиту.

До того, відповідно до ст. 71 КПК України, слідчий вправі залучити до участі в даній слідчій дії фахівця, що володіє спеціальними знаннями, необхідними в ході розслідування. На нашу думку, під час розслідування зазначеної категорії кримінальних проваджень необхідно в обов'язковому порядку залучати фахівців у галузі судової-медични, психології тощо.

4. Висновки

Підводячи підсумок, потрібно зазначити, що в основі успішного проведення допиту потерпілого та свідка, що мають місце під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу, лежать такі основні фактори: врахування психологічного стану потерпілого та свідка, що впливає на формування показань (використання професійних знань допитуваних, співставлення показань з іншими зібраними доказами, врахування стресового стану допитуваних – страх, помилковість показань, встановлення факту неправомірної поведінки допитуваних тощо); обрання місця проведення допиту (з урахуванням достовірності показань учасників процесу, для результативності відновлення у пам'яті допитуваних забутих фрагментів події); невідкладність проведення допиту; встановлення послідовності та конкретизації отримання інформації за допомогою тактичних прийомів і засобів (постановка запитань з урахуванням правоохоронної діяльності потерпілого чи свідка, складання схеми, що долучається як додаток до матеріалів кримінального провадження тощо); недопущення декількох допитів (свідка, потерпілого) в одному приміщенні (для достовірності отримання інформації та правильного сприйняття допитуваним доказових фактів); залучення до участі в допиті фахівця, що володіє спеціальними знаннями, необхідними в ході розслідування (у галузі судової-медицини, психології) тощо. Отже, виділені особливості допиту потерпілих та свідків під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу запропоновані як рекомендації щодо удосконалення досудового розслідування із зазначеної категорії кримінальних проваджень.

Своєю чергою сформована ситуація вимагає спеціальної підготовки слідчих для проведення ефективного досудового розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. Проведене дослідження, відповідно до його цілей та завдань, дозволило ви-

значити ряд теоретичних і прикладних питань, вирішення яких, на наш погляд, може сприяти вдосконаленню процесів розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з посяганням на життя працівника правоохоронного органу, але потребує удосконалення, більш детального та поглибленого теоретичного підходу до вирішення цих питань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сальников Ю.С. Психология следственных действий. Проблемы психологии следственной деятельности. Сборник научных статей. Красноярск : Изд-во Красноярского университета. 1986. С. 130–134.
2. Особливості провадження допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини : посібник / В. К. Весельський та ін. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2004. 148 с.
3. Порубов Н.И. Тактика допроса на предварительном следствии. Москва. Издательство БЕК.1998. 208 с.
4. Янковий М.О. Генезис поняття та сутність допиту. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 5. С. 185–187.
5. Алексеева Т.Г. Процессуальный порядок и тактика проведения допроса. Учебно-методическое пособие. Хабаровск : Дальневосточный институт повышения квалификации. 2009. 63 с.
6. Доспулов Г.Г. Психология допроса на предварительном следствии. Москва : Юрид. лит. 1976. 112 с.
7. Коновалов Е.Ф. Криминалистика. Криминалистическая тактика : учеб. пособ. Часть 2. Москва : МГИУ.1999. 222 с.
8. Белкин Р.С. Тактика следственных действий. Москва : Новый юристь.1997. 176 с.
9. Закатов А.А. Тактика допроса потерпевшего на предварительном следствии : учеб. пособие. Мин-во внутр. дел СССР, Высш. следств. школа. Волгоград, 1976. 71 с.

REFERENCES:

1. Salnikov, Iu. S. (1986). Psikhologiiia sledstvennykh deistvii [Psychology of investigative actions] *Problemy psikhologii sledstvennoi deiatelnosti. Problems of psychology of investigative activity*. Collection of scientific articles. Krasnoiarsk : Izd-vo Krasnoiarskogo universiteta. [in Russian]
2. *Osoblyvosti provadzhennia dopytu pidozriuvanoho (obvynuvachenoho) z metoiu nedopushchennia tortur ta inshykh porushen prav liudyny [Peculiarities of the interrogation of the suspect (accused) in order to prevent torture and other human rights abuses]*. V.K. Veselskyi ta in. (Eds.) Kyiv : Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav Ukrainy, 2004. [in Ukrainian]

3. Porubov, N.I. (1998). *Taktika doprosa na predvaritelnom sledstvii. [Interrogation tactics at preliminary investigation]*. Moscow : Izdatelstvo BEK. [in Russian].
4. Yankovyi, M.O. (2007). Henezys poniattia ta sutnist dopytu. [The genesis of the concept and the essence of the questioning.] *Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the Kyiv National University of Internal Affairs*. № 5 [in Ukrainian].
5. Alekseeva, T.G. (2009). Protsessualnyi poriadok i taktika provedeniia doprosa. [Procedural procedure and tactics of interrogation.] *Teaching aid*. Khabarovsk : Dalnevostochnyi institut povysheniia kvalifikatsii [in Russian].
6. Dospulov, G.G. (1976). *Psikhologiiia doprosa na predvaritelnom sledstvii. [Psychology of interrogation at the preliminary investigation]*. Moscow : Iurid. lit. [in Russian].
7. Konovalov, E.F. (1999). *Kriminalistika. Kriminalisticheskaia taktika [Forensics. Forensic Tactics]*. *Teaching aid. Chast 2*. Moscow : MGIU. [in Russian].
8. Belkin, R.S. (1997). *Taktika sledstvennykh deistvii. [Tactics of investigative actions]*. Moscow : Novyi iuristie [in Russian].
9. Zakatov, A.A. (1976). *Taktika doprosa poterpevshego na predvaritelnom sledstvii [Tactics of interrogation of the victim at the preliminary investigation]*. *Teaching aid*. Min-vo vnutr. del SSSR, Vyssh. sledstv. shkola. Volgograd, 1976. [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 18.07.2019.
The article was received 18 July 2019.*

УДК 343.98

DOI 10.32999/ksu2663-2713/2019-9-6

ОСОБЛИВОСТІ ВИЛУЧЕННЯ ПОЧЕРКОЗНАВЧИХ ОБ'ЄКТІВ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Хлівняк Олег Миколайович,
головний судовий експерт
Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
oleghlivnyak@rambler.ru
orcid.org/0000-0002-7547-9795

Одним із негативних результатів останньої реформи, проведеної в Національній поліції України, стало те, що пройшов розділ кадрів експертного підрозділу. Основна частина найбільш досвідчених фахівців залишились працювати в Науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах МВС України, інша частина, з меншим досвідом, працює у підрозділах поліції інспекторами-криміналістами. Гострою залишається проблема їх недостатньої теоретичної та практичної підготовки, професійної майстерності. Часто трапляються випадки, коли інспекторами-криміналістами з місць подій вилучається чимало речових доказів, які не мають відношення до скоєного злочину, вилучення проводять для «галочки», аби щось вилучити. Саме тому автор цієї роботи вважає необхідним розробити схему профілактичних рекомендацій, які доцільно буде застосувати на практиці.

Мета. Метою статті є формування пропозицій та практичних рекомендацій щодо правильності та доцільності вилучення саме почеркознавчих об'єктів, що своєю чергою значно полегшить розслідування та прискорить розкриття злочинів.

Завдання. Вдосконалення та розробка пропозицій щодо вилучення почеркознавчих об'єктів під час огляду місця події, які будуть мати перспективу у подальших наукових дослідженнях у сфері криміналістики.

Методи. Методи дослідження, що були використані під час написання статті: дедукція, індукція, моделювання, аналіз, синтез, системний, теоретичний загальнонауковий метод (узагальнення та формалізація), метод об'єктивного спостереження (цілеспрямованість, наявність плану).

Результати. Покращення якості оглядів місця події за участі у підрозділах поліції інспекторів-криміналістів.

Висновки. Документи, на яких можуть знаходитись сліди рук, слід оглядати з дотриманням необхідних заходів безпеки; не пошкодити наявні на них сліди рук; не залишити своїх відбитків пальців; за наявності на документах слідів відбитків взуття вони спочатку направляються на трасологічну експертизу для вирішення відповідних питань; огляд слід проводити при прямому і розсіяному освітленні, бажано з використанням лупи; з документом слід поводитися обережно: не перегинати, не робити на ньому відміток, підкреслень або написів.

Ключові слова: документи, рукописні записи, почерк, тексти, підписи, злочинці.

FEATURES OF DISCHARGE OF OVERVIEW OF OBJECTS UNDER THE VIEW OF THE SEAT OF EVENTS

Hlivnyak Oleg Nikolaevich,
Chief Judicial Expert
Kharkiv Scientific-Research Experimental Forensic Center
oleghlivnyak@rambler.ru
orcid.org/0000-0002-7547-9795

Purpose. The purpose of this article is to formulate suggestion and practical recommendations on the correctness and expediency of extracting precisely the handwriting objects, which in turn will significantly simplify the investigation and speed up the disclosure of crimes.

Methods. Methods: during the review of the site, it is first necessary to encircle its territory and to prohibit any third party being present at the objects subject to investigation. An investigator review of handwritten documents, in direct diffuse lighting preferably with dandruff, should be handled with caution.

The documents should be inspected with the necessary safety precautions, so as not to damage the traces of hands on them and not leave their fingerprint. It is advisable to work with documents in gloves pincers. You can not take the documents with documents in gloves or using pincers. You can not take the documents with wet hands, put it on wet or contaminated objects.

It is impossible to change the contents of the documents anyway: on its surfaces it is not necessary to carry out inscriptions and signatures, imprints of seals and shamps. It is forbidden to beng the sheets in places that do not coincide with the already exting bends, since the number and location of the folds are importang for clarifying the nature and conditions of the records. The traces of hands immediately on the spot are detected by the treatment of magnetic powders (for example, "Malachite").

The removal of documents that were scattered by criminals on the floor, which contained not only hand-written records and signatures, but also footprints of footwear. Direction of such documents for trassological examiner. When you find scorched documents with existing handwritten notes, they carefully cite a piece of clean glass and, if possible, straighten it out.

Results. Improvents of the quality of field visits by participating in polite criminals.

Conclusions. Documents that may contain traces of hands should be inspected with due observance of the necessary security measures so as not to damage traces of hands on them and not leave their fingerprints; in the presence of footprint footprint documents – they are initially sent to trassological examiner to address the issue of the suitability of the imprint, and in the presence of the offender's shoes, the question is solver: Is not the footprint removed from the suspect; the survey should be conducted in direct and diffuse Lighting, preferably with dandruff; the documents should be treated with caution: do not beng, do not make marks, accents or inscription on it; begin with a careful study of the main text of the documents, as well as all the inscriptions on it; examine the general condition of the and back sides as well as the edges of the documents, establishing the presence of narks, damages, stitches, embossed relief marks of the pensil or ballpoint pen, old or new folds, but it is necessary to examine the paper, ink, paste or dye executwd text; with documents working in gloves or using pincers, since it is not known what traces they are and where they are located (non-compliance with this rule can lead to damage to existing ones or the appearance of new non-trace offenses).

Key words: *documents, manuscripts, handwriting, texts, signatures, criminals.*

1. Вступ

Одним із негативних результатів останньої реформи, проведеної в Національній поліції України, стало те, що пройшов розділ кадрів експертного підрозділу. Основна частина найбільш досвідчених фахівців залишились працювати в Науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах МВС України, інша частина, з меншим досвідом, працює у підрозділах поліції інспекторами-криміналістами. Гострою залишається проблема їх недостатньої теоретичної та практичної підготовки, професійної майстерності. Часто трапляються випадки, коли інспекторами-криміналістами з місць подій вилучається чимало речових доказів, які не мають відношення до скоєного злочину, вилучення проводять для «галочки», аби щось вилучити. Саме

тому автор цієї роботи вважає необхідним розробити схему профілактичних рекомендацій, які доцільно буде застосувати на практиці.

2. Аналіз реформи, публікацій та мета

Розглянуто особливості вилучення почеркознавчих об'єктів під час огляду місця події, початковий етап огляду місця події, основні правила огляду слідів рук, відбитків взуття, якщо такі наявні на документах. Надано загальну характеристику правильного вилучення документів. Розглянуто особливості освітлення, за якого слід проводити огляд. Вказано, що саме повинно бути у протоколі огляду рукописного документа. Охарактеризовано особливості поводження з розірваними та обгорілими документами. Описано правильне пакування документів.

Надано профілактичні рекомендації, які доцільно буде застосовувати на практиці.

Різні питання стосовно особливостей вилучення почеркознавчих об'єктів досліджували такі науковці-криміналісти, як Р.С. Белкін, І.Ф. Крилов, І.П. Красюк, Е.А. Разумова, О.Р. Росінська, Н.А. Селіванов. Однак у криміналістичній літературі під редакціями І.Ф. Пантелеєва, Н.А. Селіванова, І.Ф. Крилова, О.Р. Росінської належним чином не розкрита тема вилучення під час огляду місця події почеркознавчих об'єктів, проблема розглянута поверхнево.

Метою статті є формування пропозицій та практичних рекомендацій щодо правильності та доцільності вилучення саме почеркознавчих об'єктів, що своєю чергою значно полегшить розслідування та прискорить розкриття злочинів.

3. Огляд місця події та вилучення почеркознавчих об'єктів

Однією із основних слідчих дій є огляд місця події, метою якого є виявлення слідів злочину, речових доказів, з'ясування обставин злочину, а також інших обставин, що мають значення для кримінального провадження, а змістом – безпосереднє сприйняття, аналіз і фіксація слідчим різних матеріалів об'єктів і їх елементів (Разумов, 2011: 172).

Натепер до оглядів місць подій залучають у якості спеціалістів цих самих інспекторів-криміналістів. Спеціалісти – це інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, а в разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій – керівники зазначених секторів, які входять до структури відповідних органів досудового розслідування (далі – інспектори-криміналісти), та працівники Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями та можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок, та залучені як спеціалісти для надання безпосередньої технічної допомоги сторонами кримінального провадження під час досудо-

вого розслідування. (Офіційний вісник України, 2015: 337).

У криміналістичній практиці нерідко виникає задача огляду рукописних документів для розшуку злочинців за почерком, а також встановлення виконавця записів. До видів об'єктів (рукописів) відносять: текст, підпис та короткий запис. Текст – вид рукопису, змістовна сторона якого зафіксована за допомогою буквених та (або) цифрових позначень; підпис – вид рукопису, який відображає прізвище (ім'я, по-батькові) особи у вигляді букв або (та) умовних письмових знаків та має посвідчувальне призначення; короткий запис – вид рукопису, змістовна сторона якого зафіксована за допомогою одного-трьох слів або одного-семи цифрових позначень (Меленевська та ін., 2007: 14).

Під час проведення огляду місця події спочатку потрібно огородити його територію та заборонити будь-якій сторонній особі бути присутнім біля об'єктів, що підлягають дослідженню, оскільки нехтування цим правилом може призвести до необережного ушкодження або зумисного приховування або знищення об'єктів.

Проводиться слідчий огляд рукописних документів, до яких можуть відноситись: квитанції, накладні, бланки, векселя, довіреності, блокноти, листи, щоденники, записні книжки, передсмертні записки, анонімні листи, розірвані та спалені документи, різні записи, знайдені в карманах одягу трупа, тощо. В деяких випадках написи на залишених злочинцями предметах (клаптиках паперу, папіросних та сірникових коробках), також записи на стінах будинків, а в період виборчих компаній на листівках та плакатах. У криміналістичній практиці нерідко були навіть випадки вилучення листів (так званих «маляв») у затриманих та засуджених у слідчих ізоляторах та місцях позбавлення волі. При цьому злочинці намагалися проковтнути ці «маляви», а в деяких випадках, під час більш детального огляду, їх вилучали і з інших місць.

На документах можуть знаходитись сліди рук, при цьому використовуються основні правила: їх слід оглядати з дотриманням необхідних заходів безпеки, щоб не пошкодити наявні на них сліди рук і не

залишити своїх відбитків пальців. Сліди рук тут же на місці огляду виявляються шляхом обробки магнітними порошками (наприклад, «Малахіт»), але лише за певних умов: це і місце, де саме знайдені документи (приміщення, довкілля), і умови навколишньої середовища (температура повітря, вологість тощо). Якість паперової основи висока, а давність слідів не дуже велика (не більше декількох діб). Для виявлення слідів рук на низькосортному папері, для старих слідів рук необхідно застосування лабораторних методів, що зумовлює особливу обережність поводження з документами. Такі документи слід негайно направити на експертизу для дактилоскопічних досліджень і вже після її проведення направити на почеркознавчу експертизу (Разумов, 2011: 123).

В експертній практиці траплялись огляди із вилученням документів, що були розкидані злочинцями на підлозі, які містили не лише рукописні записи та підписи, а й сліди відбитків взуття. Такі документи спочатку направляються на трасологічну експертизу для вирішення відповідних питань на придатність відбитку, а за наявності взуття злочинця вирішувалось питання: чи не зроблений відбиток взуттям, вилученим у підозрюваного. Деякі документи траплялись із плямами бурого кольору, схожими на кров (злочинець під час проникнення в приміщення травмував руку) – такі документи спочатку направлялись на судово-медичну експертизу для встановлення групової належності крові.

Огляд слідів проводити за прямого і розсіяного освітлення, бажано з використанням лупи, з документом слід поводитися обережно.

Необхідно починати з ретельного вивчення основного тексту документа, а також всіх наявних на ньому написів. Слід вивчити загальний стан лицьового та зворотного боків, а також країв документа, встановлюючи наявність на них помяток, ушкоджень, закреслень, вдавнених рельєфних штрихів олівця або кулькової ручки, старих або нових ліній згинів, але необхідно вивчити папір, чорнило, пасту або барвник, яким виконаний текст.

Доцільно з документами працювати в рукавичках або з використанням пін-

цета, оскільки невідомо, які сліди на них є і де вони розташовані. Недотримання цього правила може привести до пошкодження наявних або появою нових, що не належать до злочину, слідів (Разумов, 2011: 109).

Не можна брати документ вологими руками, класти його на вологі або забруднені предмети. Не можна будь-як змінювати зміст документу: на його поверхнях не слід виконувати надписи та підписи, ставити відбитки печаток та штампів. Забороняється перегинати листи в місцях, які не збігаються з уже наявними перегинами, оскільки число і розташування складок мають значення для з'ясування характеру і умов виконання записів. Це є однією з відмінних ознак документа. Вологі документи просушують при кімнатній температурі у розправленому вигляді.

У протоколі огляду рукописного документа вказують: місце виявлення документа, вид та найменування документа (накладна, лист, записка тощо), на чий ім'я заповнений документ, номер, дата видачі або складання, зміст документа (повний – для короткого документа, перша і остання фрази – для документа з великим текстом), розмір документа в складеному і розгорнутому вигляді, з чого складається документ (лист паперу, заповнений бланк, бланк-книжка), кількість аркушів в документі, вид і особливості паперу (щільність, колір, характер країв), якість паперу (низькосортна, якісна, глянцева, тонка, плоть тощо), колір і вид барвника, вид пишучого приладу, якими виконані рукописні записи, підписи в документі, наявність підписів, чим вони виконані і де розташовані, від імені якої особи, особливості їх виконання (нерозбірлива, сповільненість рухів, з обведенням), загальний стан документа (старий, зі складками, забруднений тощо), наявність розривів, згинів, нашарувань сторонніх речовин на документі, місце їх розміщення, характеристика основних загальних ознак почерку, топографічних ознак розміщення тексту, відомості про спосіб виконання записів (скорописний текст, виконаний друкованими знаками тощо), дані про фотографування документа, способи зйомки, дані про спосіб упаковки, опечатуван-

ня, про пояснювальні написи та підписи (Разумов, 2011: 123).

У разі виявлення розірваних документів необхідно відібрати клаптики, які, судячи по матеріалу (характеру паперу, чорнилам та олівцевим штрихам), частинам тексту, ліновці та іншим прикметам, що раніше склали один документ; з клаптиків, рівно обрізаний край, складає рамку документа, після чого з урахуванням збігів країв розриву, штрихів тексту, ліновці, складок, пошкоджень та інших ознак заповнити його середню частину. Складений таким чином документ поміщається між двома шматочками скла, краї яких скріплюються липким пластиром або ізоляційною стрічкою.

У знайдення обгорілих документів з наявними рукописними записами під них обережно підводять шматок чистого скла і, якщо є можливість, розпрямляють. Далі він накривається другою частиною скла, яка фіксується липкою стрічкою. Обвуглені, сильно деформовані шматки документа дуже обережно укладаються в пласку коробку з ватою. Під час маніпуляцій із залишками згорілих документів слід остерігатися протягів або іншого руху повітря.

Якщо проводиться огляд сховища, в якому містяться рукописні записи та інші злочинні об'єкти, то потрібно зосередити увагу на пошуку слідів й інших ознак, які могли б доказувати належність даних предметів певній особі (де можуть бути сліди ніг поблизу сховища, відбитки пальців рук на предметах тощо).

В процесі слідчого огляду документів доцільно їх сфотографувати методами вимірювальної фотографії. В даному випадку потрібні методи з використанням масштабної лінійки та з подальшим внесенням відповідних даних в протокол огляду.

Зйомку краще здійснювати із додатковим джерелом освітлення, оскільки використання вбудованого спалаху знижує якість зображення дією сильного відбитого світла від аркуша паперу. Окремі фрагменти документа, підписи фотографуються крупномасштабним способом в режимі «Макро».

Якщо на документі передбачається наявність слідів рук і інших слідів-накладень,

його слід упакувати так, щоб забезпечити збереження цих слідів. Під час виконання написів на упаковці треба слідкувати за тим, щоб ці написи не продавилися на сам документ (Разумов, 2011: 123).

Під час пакування документів їх зазвичай поміщають в паперові конверти, на які наносять пояснювальні надписи. При цьому невеликі документи зберігаються в окремому конверті у розгорнутому вигляді, а великі – згорнутими по вже наявним складкам. Документ, що долучається до кримінального провадження, не можна підшивати за краї. Доцільно помістити його у розправленому вигляді або складеними по вже наявними складкам в конверт між листами чистого щільного паперу або картону. Необхідні надписи на конвертах виробляються до поміщення в них документів.

Вилучені документи направляються на почеркознавчу експертизу, яка за певних умов може вирішити перелік наступних питань: «Чи виконані рукописні записи (підписи) певною особою?», «Чи виконані рукописні записи однією особою?», «Чи виконані рукописні записи навмисно зміненим почерком?», «Чи виконані рукописні записи в незвичних умовах?», «Особою якої статі виконані рукописні записи?».

4. Висновки

Отже, аналізуючи вище викладене, можна зробити такі висновки: документи, на яких можуть знаходитись сліди рук, слід оглядати з дотриманням необхідних заходів безпеки, не пошкодити наявні на них сліди рук, не залишити своїх відбитків пальців, у разі наявності на документах слідів відбитків взуття вони спочатку направляються на трасологічну експертизу для вирішення відповідних питань, огляд слід проводити за прямого і розсіяного освітлення, бажано з використанням лупи, з документом слід поводитися обережно: не перегинати, не робити на ньому відміток, підкреслень або написів.

Щодо перспектив подальших досліджень цієї теми, можна сказати, що злочинний світ не стоїть на місці, він з часом вдосконалюється, і співробітникам поліції також необхідно постійно навчатися та підвищувати свою професійну майстерність у боротьбі із злочинністю. Наведені

практичні рекомендації можуть бути використані: при навчанні курсантів та студентів юридичних ВНЗ, практичній діяльності співробітників органів внутрішніх справ та досудового розслідування, в науковій діяльності (криміналістиці та кримінології).

Таким чином, вдосконалення та розвиток пропозицій і положень має перспективу у подальших наукових дослідженнях у сфері криміналістики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Судово-почеркознавча експертиза : навч.-метод. посібник / Є.Ю. Меленевська, А.І. Свобода ; за заг. ред. І.П. Красюка. Київ : Укр. центр духовної культури, 2007. 280 с.

2. Разумов Е.А. Практичне керівництво по криміналістиці. Київ, 2011. 465 с.

3. Офіційний вісник України. 2015. № 92. С. 337. Ст. 3148. Код акта 79486/2015.

REFERENCES:

1. Krsiuk I.P. (eds.) (2007). *Sudovo-pocherkoznavcha ekspertyza [Forensic examination]. A study guide*. Kyiv: Ukr. Tsentru dukhovn. Kultury. 280 pp. [in Ukrainian].

2. Razumov, E.A. (2011). *Praktychne kerivnytstva po kryminalistytsi [Practical Guide to Forensics]*. Kyiv, 465 pp. [in Ukrainian].

3. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy – Official Journal of Ukraine* of 27.11.2015, № 92, p. 337, Article 3148, act code 79486/2015 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.07.2019.

The article was received 22 July 2019.

УДК 343.163:37.018.46

DOI 10.32999/ksu2663-2713/2019-9-7

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРОКУРОРІВ – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ

Циганок Сергій Васильович,
кандидат юридичних наук, докторант
Науково-дослідний інститут публічного права
email@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7008-6530>

Метою роботи є аналіз міжнародних стандартів діяльності прокуратури з подальшим впровадженням кращого досвіду у систему підвищення кваліфікації прокурорів.

Методи. Під час опрацювання напрямів удосконалення інституту підвищення кваліфікації прокурорів використано аналітичний і теоретико-прогностичний методи. На основі компаративістичного системного аналізу проведено дослідження щодо розуміння правової природи інституту підвищення кваліфікації прокурорів та його роль у їх просуванні по службі.

Результати. Потреба наукової розробки системи підвищення кваліфікації прокурорів в Україні зумовлена недостатньою врегульованістю у чинному законодавстві України. Наведено, що методом реалізації державної політики в галузі професійної прокурорської підготовки є компетентністний підхід. За його допомогою можна ефективно забезпечити потребу у формуванні професійно компетентного кадрового складу органів прокуратури України. Досліджені нормативно-правові акти, що регулюють зазначену сферу. Встановлено сутність термінів «кваліфікація» та «кваліфікаційні вимоги», доведено, що тільки за умови систематичного професійного навчання та врахування основних міжнародних стандартів можливо досягти відповідного професійного рівня. Визначено, що зовнішня і внутрішня незалежність прокурорів можуть бути гарантовані через встановлення чітких правил, які закріплюються у нормах і регламентують призначення та звільнення прокурорів, перебування на посаді, просування по службі, дисциплінарне провадження та звільнення прокурорів. Наголошено на необхідності для прокурора не тільки бути обізнаним в теорії та практиці застосування норм кримінального та кримінально-процесуального права, а й мати навички з міжнародного права (з питань міжнародних стандартів діяльності прокуратури) та основних принципів адміністрування своєї діяльності. Доведена необхідність враховувати під час посадових переміщень результати проходження професійного навчання і практичного застосування одержаних знань. Наводиться досвід іноземних держав, що вжили заходів для створення чітко визначених протоколів для найму та моніторингу прокурорів, адже таким чином підвищується прозорість і надійність прокуратури в очах громадськості. Зроблено **висновок**, що підвищення кваліфікації прокурорів та державних службовців органів прокуратури є формою післядипломної професійної підготовки кадрів, що проводиться регулярно відповідно до затверджених планів. Порушення або невиконання навчального плану з підвищення кваліфікації може бути підставою у відмові в просуванні по службі або навіть у застосуванні дисциплінарних стягнень. Підвищення кваліфікації здійснюється відповідно до вимог чинного законодавства України, відомчих організаційно-розпорядчих документів. Під час розроблення навчально-методичних рекомендацій необхідно враховувати Рекомендацію Ради Європи з метою впровадження міжнародних стандартів у навчання прокурорів.

Ключові слова: міжнародні стандарти, просування по службі, професійний рівень, професіоналізм, дисциплінарне провадження.

PROSECUTOR QUALIFICATION IMPROVEMENT – PROSECUTION OF EFFECTIVE PROSECUTOR'S ACTIVITIES

Tsyhanok Serhii Vasylovych,

Candidate of Juridical Sciences, Doctoral Candidate

Scientific-Research Institute of Public Law

email@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7008-6530>

The **purpose** of the work is to analyze the international standards of prosecutor's office activities, with further introduction of better experience in the system of training of prosecutors. **Methods.** Analytical and theoretical-prognostic methods were used in elaborating the directions of improvement of the prosecutors' training institute. On the basis of comparative system analysis, a study was conducted regarding the understanding of the legal nature of the institute of advanced training of prosecutors and its role in their promotion. **Results.** The need for scientific development of the system of training of prosecutors in Ukraine is caused by insufficient regulation in the current legislation of Ukraine. It is stated that the method of implementing state policy in the field of professional prosecutorial training is a competent approach. With its help, it is possible to effectively provide for the need to form a professionally competent staff of the Prosecutor's Office of Ukraine. The regulatory legal acts regulating the specified sphere are investigated. The concepts of the terms "qualification" and "qualification requirements" have been established, it has been proved that only with systematic vocational training and taking into account basic international standards is it possible to achieve an appropriate professional level. It is determined that the external and internal independence of prosecutors can be guaranteed by establishing clear rules, which are laid down in the rules and regulations governing the appointment and dismissal of prosecutors, tenure, promotion, disciplinary proceedings and dismissal of prosecutors. It is emphasized that prosecutors need to be familiar with the theory and practice of the application of criminal law and criminal procedural standards, as well as have skills in international law (on international standards of prosecutor's office) and the basic principles of administration of their activities. The necessity to take into account the results of passing professional training and practical application of the obtained knowledge has been proved. The experience of foreign states that have taken steps to establish clearly defined protocols for the recruitment and monitoring of prosecutors is presented, thus increasing the transparency and reliability of the prosecutor's office in the public eye. It is **concluded** that the training of prosecutors and public servants of prosecuting authorities is a form of postgraduate professional training, which is carried out regularly in accordance with the approved plans. Failure or failure to complete an advanced training curriculum may be grounds for refusing a promotion or even for disciplinary action. Training is carried out in accordance with the requirements of the current legislation of Ukraine, departmental organizational and administrative documents. When developing educational guidelines, the Council of Europe Recommendation should be taken into account in order to implement international standards in prosecutorial training.

Key words: *international standards, career advancement, professionalism, professionalism, disciplinary proceedings.*

1. Вступ

Порядок організації і здійснення спеціальної підготовки кандидатів на посаду прокурора, підвищення кваліфікації прокурорів та державних службовців органів прокуратури вимагає чіткої спрямованості на формування системи знань, умінь, навичок, які складають основу професійної компетентності кадрів, їх підготовленість до здійснення ними ефективної професійної самореалізації.

Наявність теоретичної проблеми й недостатня врегульованість у чинному законодавстві України зумовили потребу наукового розгляду системи підвищення кваліфікації прокурорів в Україні. Досягнення цілей, викладених у Керівних принципах та Стандартах професійної відповідальності, виконання основних обов'язків та дотримання прав прокурорів (Міжнародна асоціація прокурорів, 1999) значною мірою залежить від лю-

дей, які набираються в органи прокуратури. Очікується, що зазначені органи мають встановлені критерії для забезпечення того, що тільки кваліфіковані особи мають право бути призначеними прокурорами.

Метою роботи є аналіз міжнародних стандартів діяльності прокуратури з подальшим впровадженням кращого досвіду у систему підвищення кваліфікації прокурорів.

Питанням підвищення кваліфікації прокурорів присвячені праці таких науковців, як Г. Василевич, Л. Давиденко, В. Долежан, Г. Кожевніков, І. Козьяков, М. Косюта, В. Кравчук, В. Малюга, І. Марочкін, М. Мичко, В. Сухонос, Г. Серета, В. Тихий та інші. Однак питанням впровадження міжнародних стандартів у систему підвищення кваліфікації з боку науковців та практиків приділялась недостатня увага.

Різні держави будуть мати різні методи підбору персоналу залежно від того, як побудована служба обвинувачення, і від таких факторів, як спосіб викладання юридичної освіти в державі, кваліфікації та стандарти, необхідні для практики. Багато держав вжили заходів для створення чітко визначених протоколів для найму та моніторингу прокурорів, адже таким чином підвищується прозорість і надійність прокуратури в очах громадськості.

2. Компетентнісний підхід як метод реалізації державної політики в галузі професійної прокурорської підготовки

Рада Європи також підготувала рекомендації щодо найму, просування по службі та оцінки (Комітет Міністрів Ради Європи, 2000), які доповнюють рекомендації Міжнародної Асоціації прокурорів (Асоціація) та Організації Об'єднаних Націй.

Зовнішня і внутрішня незалежність прокурорів можуть бути гарантовані через встановлення чітких правил, які закріплюються у нормах і регламентують призначення та звільнення прокурорів, перебування на посаді, просування по службі, дисциплінарне провадження та звільнення прокурорів.

Прокурори несуть велику відповідальність, і суспільство очікує від них багато чого. Насамперед очікується, що прокурори продемонструють високий рівень правових знань та етичну поведінку. По-друге, суспільство в цілому очікує, що прокурори будуть чутливі до потреб цього суспільства, особливо до потреб жертв злочинів. По-третє, очікуються, що в разі необхідності прокурори можуть надати належну юридичну консультацію у складних ситуаціях. По-четверте, обвинувачений очікує, що докази по його справі будуть ретельно розглянуті, а закон правильно застосований, і що там, де можна використовувати дискретність, це буде використано справедливо і неупереджено.

Жодну з вищезгаданих очікуваних компетенцій не легко отримати, але жодна з них не може бути проігнорована. Служба прокуратури має прагнути до досконалості (Комітет Міністрів Ради Європи, 2000). Навчання цим навичкам є постійним процесом і керівництво прокуратури зобов'язане забезпечити таке навчання, а обов'язок прокурорів – скористатися можливістю підвищити свій професійний рівень.

Сьогодні саме компетентнісний підхід є методом реалізації державної політики в галузі професійної прокурорської підготовки. За його допомогою можна ефективно забезпечити потребу у формуванні професійно компетентного кадрового складу органів прокуратури України, досягти високого рівня професіоналізму та культури прокурорів, які здатні відповідально виконувати посадові обов'язки, впроваджувати у прокурорську практику новітні технології та інновації, належним чином забезпечувати додержання прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, створювати позитивний імідж прокуратури в суспільстві тощо (Козьяков, 2016: 38).

Етимологічне значення терміну «кваліфікація» означає ступінь придатності, підготовленості до якого-небудь виду праці. Великий тлумачний словник сучасної української мови дає таке визначення словосполучення «кваліфікаційна характеристика» – це основні вимоги

до професійних якостей, знань, умінь фахівця, які необхідні для успішного виконання професійних обов'язків (Бусел, 2001: 422).

Таким чином, для успішного виконання своїх обов'язків прокурори повинні постійно «тримати руку на пульсі», а керівництво повинно забезпечити їм таку можливість через встановлену систему підвищення кваліфікації.

Інституційну основу підвищення кваліфікації прокурорів складають: Закон України «Про прокуратуру» (Верховна Рада України, 2015), Положення про єдину систему підвищення кваліфікації прокурорсько-слідчих працівників органів прокуратури України, затверджене наказом Генерального прокурора України від 11.04.2007 року, № 583-Ц (Генеральна прокуратура України, 2011) (далі Положення № 583-Ц), Положення про організацію кадрової роботи в органах прокуратури, затверджене наказом Генерального прокурора України від 18.12.2017 року, № 351 (Генеральна прокуратура України, 2017).

Відповідно до зазначених нормативно-правових актів результативність професійного навчання і практичного застосування знань не тільки є обов'язком кожного прокурора, але й враховується в процесі його просування по службі, а в разі негативної оцінки може бути підставою для дисциплінарного провадження та застосування дисциплінарних стягнень.

Так, наприклад, Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів в своєму Рішенні від 23.01.2019 р. № 17дп-19 притягнула до дисциплінарної відповідальності прокурора у виді заборони на строк один рік на переведення до органу прокуратури вищого рівня та на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду. Однією із підстав для застосування дисциплінарного стягнення було те, що прокурор допустив неналежне виконання службових обов'язків щодо необхідності підвищення кваліфікації у вигляді невиконання навчального плану під час дистанційного навчання у Національній академії прокуратури України, що спричинило

відрахування з числа слухачів академії (Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів, 2019).

3. Організація підвищення кваліфікації прокурорів

Не викликає сумнівів те, що результати проходження професійного навчання і практичного застосування одержаних знань мають враховуватися під час посадових переміщень. Тому належна організація підвищення кваліфікації прокурорів і забезпечення для них умов стосовно опанування нових знань і практичних навичок взаємопов'язані із формуванням позитивної рекомендації Ради прокурорів щодо призначення на адміністративну посаду (Козьяков, 2016).

У Положенні № 583-Ц встановлюються такі форми навчання для підвищення кваліфікації:

- самостійне навчання;
- надання індивідуальних завдань;
- стажування в структурних підрозділах та кабінетах криміналістики прокуратур обласного рівня;
- навчально-методичні семінари, у тому числі заняття у школах молодого спеціаліста, державного обвинувача тощо;
- науково-практичні конференції;
- навчання за окремими планами працівників, які зараховані до резерву на заміщення керівних посад;
- навчання в Інституті підвищення кваліфікації кадрів Академії прокуратури України (Генеральна прокуратура України, 2011).

Ефективність прокуратури вимагає не лише знання кримінального права, процесу та судочинства. Як організація, прокуратура несе відповідальність за створення та підтримку професіоналізму, чесності та справедливості, що є основою всієї діяльності прокуратури. Рекомендація Ради Європи Rec (2000) 19 визначила «п'ять основних аспектів», що повинні врахувати прокурори під час своєї діяльності взагалі, та у навчанні зокрема:

- а) принципи та етичні обов'язки прокуратури;
- б) конституційний і правовий захист підозрюваних, потерпілих та свідків;

в) права і свободи людини, що закріплені у Конвенції про охорону права людини та основні свободи, особливо права, встановлені статтями 5 та 6 Конвенції;

г) принципи та практику організації праці, управління людськими ресурсами (в контексті судочинства);

д) механізми та ресурси, які сприяють послідовності їх діяльності (Комітет Міністрів Ради Європи, 2000).

Таким чином, прокурори повинні бути не тільки обізнані в теорії та практиці застосування норм кримінального та кримінально-процесуального права, а й мати навички з міжнародного права (з питань міжнародних стандартів діяльності прокуратури) та основних принципів адміністрування своєї діяльності.

Зазначені вимоги враховані під час формування робочого навчального плану з підвищення кваліфікації працівників прокуратури, яким забезпечується поєднання трьох сутнісних елементів організації постійного професійного навчання прокурорів: а) загального складника – удосконалення й оновлення знань та умінь з правових, економічних, управлінських, соціально-гуманітарних та інших питань професійної діяльності працівників органів прокуратури на посадах відповідної категорії; б) функціонального складника – здобуття додаткових знань і умінь відповідно до параметрів професійно-кваліфікаційних характеристик прокурорів певних категорій посад; в) галузевого складника – здобуття додаткових знань, умінь з новітніх досягнень у певній галузі чи сфері прокурорської діяльності (Козьяков, 2016: 39).

4. Висновки

Таким чином, підвищення кваліфікації прокурорів та державних службовців органів прокуратури є формою післядипломної професійної підготовки кадрів, що проводиться регулярно, відповідно до затверджених планів. Порушення або невиконання навчального плану з підвищення кваліфікації може бути підставою у відмові в просуванні по службі або навіть у застосуванні дисциплінарних стягнень. Підвищення кваліфікації здійснюється відповідно до вимог чинного законодавства України, відомчих органі-

заційно-розпорядчих документів. Під час розроблення навчально-методичних рекомендацій необхідно враховувати Рекомендацію Ради Європи Rec (2000) 19, з метою впровадження міжнародних стандартів у навчання прокурорів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стандарти професійної відповідальності та виклад основних обов'язків та прав прокурорів, ухвалені Міжнародною асоціацією прокурорів 23 квітня 1999 року. URL: [https://www.iapassociation.org/getattachment/ResourcesDocumentation/IAP-Standards-\(1\)/Ukrainian.pdf.aspx](https://www.iapassociation.org/getattachment/ResourcesDocumentation/IAP-Standards-(1)/Ukrainian.pdf.aspx) (дата звернення: 12.07.2019).

2. Council of Europe, Recommendation Rec (2000)19 on the role of public prosecution, point 5.

3. In its Recommendation Rec(2000)19, para. 7, the Council of Europe states that training is both a right and a duty for all public prosecutors, both before their appointment as well as on a permanent basis.

4. Козьяков І. Принципи постійної професійної підготовки прокурорів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2(44). С. 37–43.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. В.Т. Бусел. К., 2001. 1440 с.

6. Про прокуратуру. Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 2–3. Ст. 12.

7. Положення про єдину систему підвищення кваліфікації прокурорсько-слідчих працівників органів прокуратури України : наказ Генерального прокурора України від 11.04.2007 року, № 583-Ц. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0583900-07> (дата звернення: 12.07.2019).

8. Положення про організацію кадрової роботи в органах прокуратури : наказ Генерального прокурора України від 18.12.2017 року, № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-18> (дата звернення: 12.07.2019).

9. Рішення № 17дп-19 Про накладення дисциплінарного стягнення на прокурора Київської місцевої прокуратури № 10 міста Києва Деєва О.В. URL: <https://www.kdkp.gov.ua/decision/2019/01/23/988> (дата звернення: 12.07.2019).

10. Council of Europe, Recommendation Rec(2000)19, para. 7.

REFERENCES:

11. Standarty profesiinoi vidpovidalnosti ta vyklad osnovnykh obov'язkiv ta prav prokuroriv, ukhvaleni Mizhnarodnoiu asotsiatsiieiu prokuroriv 23 kvitnia 1999 roku [Professional Responsibility Standards and Statement of Fundamental Duties and Rights of Prosecutors, approved by the International Association of Prosecutors on April 23, 1999]. Retrieved from: [https://www.iapassociation.org/getattachment/ResourcesDocumentation/IAP-Standards-\(1\)/Ukrainian.pdf.aspx](https://www.iapassociation.org/getattachment/ResourcesDocumentation/IAP-Standards-(1)/Ukrainian.pdf.aspx) (date of access 12/07/2019) [in Ukrainian].

12. Council of Europe, Recommendation Rec(2000)19 on the role of public prosecution, point 5 [in English].

13. In its Recommendation Rec(2000)19, para. 7, the Council of Europe states that training is both a right and a duty for all public prosecutors, both before their appointment as well as on a permanent basis⁵ [in English].

14. Koziakov, I. (2016) Pryntsypy postiinoi profesiinoi pidhotovky prokuroriv [Principles of continuous professional training of prosecutors]. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Public Prosecutor's Office of Ukraine*.no. 2(44), pp. 37–43. [in Ukrainian].

15. Busel, V.T. (ed.) (2001) *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A great explanatory dictionary of modern Ukrainian]*. Kyiv [in Ukrainian].

16. Verkhovna Rada of Ukraine (2015) Pro prokuraturu. Zakon Ukrainy [About the prosecutor's office. Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady – Information of the Verkhovna Rada*, no. 2–3, P. 12. [in Ukrainian].

17. Polozhennia pro yedynu systemu pidvyshchennia kvalifikatsii prokurorsko-slidchykh pratsivnykiv orhaniv prokuratury Ukrainy : nakaz Heneralnoho prokurora Ukrainy vid 11.04.2007roku, №583-Ts [Provisions on the unified system of professional development of prosecutorial and investigative staff of the Prosecutor's

Office of Ukraine: Order of the Prosecutor General of Ukraine of 11.04.2007, № 583-II]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0583900-07> (date of access 12/07/2019) [in Ukrainian].

18. Polozhennia pro orhanizatsiiu kadrovoi roboty v orhanakh prokuratury : nakaz Heneralnoho prokurora Ukrainy vid 18.12.2017 roku, № 351 [Regulations on the Organization of Personnel Work in the Prosecutor's Offices: Order of the Prosecutor General of Ukraine dated 18.12.2017, № 351]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-18> (date of access 12/07/2019) [in Ukrainian].

19. Rishennia № 17dp-19 Pro nakladennia dystsyplynarnoho stiahnennia na prokurora Kyivskoi mistsevoi prokuratury № 10 mista Kyieva Dieieva O.V. [Decision №17dp-19 On imposition of disciplinary sanction on the prosecutor of the Kyiv local prosecutor's office № 10 of the city of Kyiv]. Retrieved from: <https://www.kdkp.gov.ua/decision/2019/01/23/988> (date of access 12/07/2019) [in Ukrainian].

20. Council of Europe, Recommendation Rec(2000)19, para. 7. [in English].

Стаття надійшла до редакції 18.07.2019.

The article was received 18 July 2019.

НОТАТКИ

Наукове видання

СУДОВА ТА СЛІДЧА ПРАКТИКА В УКРАЇНІ

Науково-практичний журнал

Випуск 9

2019 рік

Коректура – *Н.С. Ігнатова*

Комп'ютерна верстка – *Н.С. Кузнєцова*

Формат 64x90/8. Гарнітура Pragmatica.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 6,28.
Замов. № 1019/219. Наклад 300 прим.

Видавничий дім «Гельветика»
73021, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон +38 (0552) 39-95-80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.